

Державний вищий навчальний заклад
“Запорізький національний університет”
Міністерства освіти і науки України

О. В. Філь

ОСНОВИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Методичні рекомендації
для студентів 4 курсу
факультету соціальної педагогіки та психології
напряму підготовки “Педагогічна освіта”

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № від

Запоріжжя
2010

УДК: 371.125:82–34(076)
ББК: Ч421.2я73+ШЗ(0)–615я73Ф57

Філь О. В. Основи казкотерапії: Методичні рекомендації для студентів 4 курсу факультету соціальної педагогіки та психології, напрям підготовки “Педагогічна освіта”. – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – 78 с.

Методичні рекомендації містять теоретичні положення, основні поняття, актуальні проблеми курсу “Основи казкотерапії”.

Призначені для студентів 4 курсу факультету соціальної педагогіки та психології, напрям підготовки (“Педагогічна освіта”).

Рецензент *Г. В. Локарєва*
Відповідальний за випуск *О. В. Пономаренко*

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Теми практичних занять та завдання до аудиторної й самостійної роботи.....	7
Індивідуальні завдання.....	31
Рекомендована література до курсу	32
Перелік контрольних запитань з дисципліни	35
Діагностика індивідуально-креативної готовності майбутніх соціальних педагогів до використання казкотерапії у професійній діяльності.....	37
Термінологічний словник.....	65
Додаток А.....	70

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні особливої актуальності набуває питання розвитку професіоналізму соціальних педагогів. Оскільки у складних суспільних умовах все більше розширюється коло проблем, які потребують соціально-педагогічного вирішення. Це духовна деградація, несприятливий соціальний досвід, втрата ціннісних орієнтацій, деформація відносин у суспільстві та родині. Унікальним методом розв'язання зазначених проблем є метод казкотерапії. Його використання дає змогу безпосередньо впливати на емоційно-почуттєву сферу особистості, змінювати моделі поведінки, актуалізувати приховані ресурсні можливості. Дієвість казкотерапії порівняно з іншими інноваціями виявляється у багатоваріативному функціонально-змістовому потенціалі, відсутності протипоказань для роботи з різними категоріями клієнтів, в етнічній близькості та природовідповідності українському менталітету.

Результативність використання методу казкотерапії передбачає володіння ним на професійному рівні. Це вимагає підготовки кваліфікованих соціальних педагогів, здатних сприяти особистості в її становленні, розвитку та самореалізації, ефективно взаємодіяти з клієнтом та підвищувати свою кваліфікацію в умовах швидких соціально-економічних змін. Зазначене коло науково-практичних завдань разом з актуальною проблематикою сучасної педагогічної науки зумовили впровадження у навчально-виховний процес підготовки майбутніх соціальних педагогів курсу “Основи казкотерапії”.

Мета курсу полягає у формуванні готовності майбутніх соціальних педагогів до використання казкотерапії у професійній діяльності.

Завдання курсу - в процесі вивчення курсу студенти мають:

- 1) ознайомитися з сутністю та особливостями методу казкотерапії;
- 2) оволодіти основними вміннями застосування методу казкотерапії в роботі з різними категоріями клієнтів соціального педагога;
- 3) розвинути індивідуальні професійно важливі якості, необхідні як для ефективного виконання професійних обов'язків майбутніх соціальних педагогів, так і для всебічного розвитку особистості самого спеціаліста;
- 4) сформувати функціонально-рольову готовність до використання методу казкотерапії, яка передбачає виконання професійних ролей “дослідник-аналітик”, “посередник”, “учасник спільної діяльності”, “соціальний терапевт” та “професіонал”.

Реалізація окреслених завдань у процесі вивчення курсу “Основи казкотерапії” дозволить студентам:

- **отримати знання** з історії дослідження та застосування казки у рамках психолого-педагогічної науки; виникнення та етапів розвитку казкотерапії; функцій казкотерапії; можливостей та сфер застосування казкотерапії у соціально-педагогічній практиці; напрямків казкотерапії, форм роботи з казками; особливостей застосування казкотерапевтичних технік із різними типами клієнтів;

- **оволодіти** необхідним набором казкотерапевтичних технік (інструментарієм) виховання, діагностики, корекції та розвитку особистості клієнта;

- **сформувати вміння** визначати найбільш ефективні способи вирішення соціально-педагогічної задачі; обґрунтовувати доцільність застосування методу казкотерапії для вирішення конкретної соціально-педагогічної задачі; оцінювати ресурсні можливості клієнта та оптимально задіяти та розвивати його творчий потенціал у процесі використання казкотерапії; застосовувати казкотерапевтичні техніки, адекватні проблемі клієнта (групи); кваліфіковано й методично правильно користуватися казкотерапевтичним інструментарієм;

- **засвоїти основні поняття курсу:** казка, метафора, міф, казкотерапія, виховання, діагностика, корекція, розвиток, творчий потенціал особистості, самореалізація, самоактуалізація, ресурсний потенціал особистості, “внутрішня дитина”.

Запропоновані методичні рекомендації розроблено для ефективного вирішення завдань формування готовності майбутніх соціальних педагогів до оволодіння методом казкотерапії. Вони містять комплекс завдань для аудиторної та самостійної роботи студентів, який сприяє не лише засвоєнню майбутніми фахівцями відповідних знань та відпрацювання умінь, але й розвитку особистісних якостей, необхідних для успішного використання методу казкотерапії.

Завдання для роботи в аудиторії передбачають як колективне, так і індивідуальне виконання і спрямовані на закріплення знань, організацію зворотного зв'язку, відпрацювання умінь використання окремих казкотерапевтичних методик та технік. Ці завдання носять обов'язковий характер. Рекомендовані завдання для самостійного виконання носять необов'язковий характер і виконуються в позааудиторний час. До кожного завдання подані методичні рекомендації та визначена кількість балів, у яке оцінюється правильно виконане завдання.

До змісту методичних рекомендацій входить також пакет діагностик для визначення рівня індивідуально-креативної готовності майбутніх соціальних педагогів до використання методу казкотерапії.

Методичні рекомендації призначені для викладачів і студентів денного та заочного відділення напряму підготовки “Педагогічна освіта”, а також можуть бути використані при підготовці та перепідготовці спеціалістів з педагогіки, психології та соціальної роботи.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДО АУДИТОРНОЇ Й САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль I

Теоретичні основи використання методу казкотерапії

Тема 1: Роль та місце казки у народній педагогіці.

Мета – ознайомити студентів з визначенням та роллю жанрів усної народної творчості.

Ключові поняття: усна народна творчість, казка, притча, легенда, історія, міф, види казок, жанри казок, народна педагогіка.

План

1. Феномен усної народної творчості.
2. Визначення казки, притчі, легенди, історії.
3. Співвідношення казки та міфу.
4. Характерні риси казки.
5. Види та жанри казок.
6. Роль казки у народній педагогіці.

Завдання для роботи в аудиторії:

1. Заповнити бланк вхідного опитування.

Вхідне опитування

Шановний учаснику, Вашій увазі пропонується опитування, призначене для виявлення базових уявлень про метод казкотерапії. Дайте, будь-ласка відповіді на наведені нижче запитання. Вони допоможуть побудувати навчальний процес, зробивши його максимально наближеним до Ваших прагнень та інтересів.

Бажаємо успіхів!

1) Чи подобається Вам читати/слухати казки і чому? _____

2) Як давно Ви читали/слухали казку:

- а) до 1 місяця тому;
- б) від 1 до 6 місяців;
- в) більше 6 місяців тому.

3) Назвіть Вашу улюблену казку: _____

4) Ваш улюблений чоловічий казковий персонаж: _____

5) Ваш улюблений жіночий казковий персонаж: _____

6) Із яким казковим персонажем Ви можете себе порівняти і чому? _____

7) Якщо б Ви могли володіти якимось чарівним предметом, що б це було і чому? _____

8) Які 3 бажання Ви б хотіли здійснити за допомогою чарівної палички? _____

9) Ви сприймаєте казку як (можна вибрати декілька варіантів відповіді):

а) розвагу; б) джерело знань про навколишній світ; в) твір для дітей;

г) відображення народних звичаїв та традицій; д) засіб виховання;

е) Ваш варіант _____

10) Чи знайомі Ви з поняттям “казкотерапія”? _____

Який сенс Ви вкладаєте в це поняття? _____

11) Чи вважаєте Ви доцільним використання казки у своїй професійній діяльності і чому? _____

12) Із якими групами клієнтів соціального педагога, на Ваш погляд, доцільним буде використання казки? _____

13) Якими професійно важливим якостями, на Вашу думку, соціальний педагог повинен володіти, використовуючи метод казкотерапії: _____

чого у своїй професійній діяльності повинен уникати: _____

14) Які з цих якостей Вам допоможе розвинути метод казкотерапії? _____

15) Чи є у Вас побоювання щодо занять з курсу “Основи казкотерапії”? _____

16) Чого Ви очікуєте від занять з курсу “Основи казкотерапії”? _____

Дата опитування: _____ П.І.П. _____

Вік _____ Група, курс, спеціальність _____

Дякуємо, що Ви взяли участь в опитуванні

2. Виховні уроки казок. Необхідно обрати казку, добре відому всій групі (Колобок, Курочка Ряба, Рукавичка, Ріпка тощо) і визначити, які виховні уроки містить ця казка, іншими словами, чого вона може навчити дитину. Завдання виконується колективно методом мозкового штурму.

3. Розробити схему казок та неказкових творів, які використовуються в казкотерапії.

4. Заповнити таблицю, поєднавши між собою назву твору, та його вид.

Назва твору	Вид твору
Пігмаліон і Галатея	Кумулятивна народна казка
Ріпка	Народна казка про тварин
Снігова королева	Соціально-побутова народна казка
Солдат та чорт	Чарівна народна казка
Лебідь Рак та Щука	Літературна казка
Метелик	Байка
Марья Моревна	Притча
Лисиця та журавель	Міф

Рекомендовані завдання для самостійного виконання:

1. Заповнити таблицю – 5 балів.

Співвідношення казки та міфу

	Спільні риси	Відмінні риси
Казка		
Міф		

2. Розробити кросворд за темою заняття. Кросворд має включати не менше 10 запитань і оцінюється в 6 балів (кожне правильно сформульоване запитання – 0,5 балів, естетичність оформлення – 1 бал).
3. Розробити презентацію за темою заняття. Вимоги до презентації: висвітлення усіх питань, схематичність побудови відповіді на кожне питання, посилання на літературу, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, доцільність використаних фотографій та малюнків. Презентація оцінюється у 5 балів.
4. Написання есе на тему “Роль усної народної творчості в моєму вихованні”. Вимоги до есе: самостійність у висловленні думок, орієнтовний обсяг есе – 300 слів. Есе оцінюється в 5 балів.

Запитання для самоконтролю:

1. Дайте визначення понять „усна народна творчість”, „казка”, „легенда”, „притча”, „історія”. Розкрийте їх основні особливості.
2. Як співвідносяться казка та міф. Розмежуйте ці поняття.
3. Перерахуйте основні характерні риси казок.
4. Назвіть характерні риси казки в контексті методу казкотерапії.
5. Які види та жанри казок ви знаєте. Наведіть приклади.
6. Розкрийте роль та значення казки в народній педагогіці.
7. Розкрийте роль і місце казки у виховному процесі сучасності.

Список рекомендованої літератури:

1. Аникин В.П. Русская народная сказка. - М.: Худож. лит., 1984. - 176 с.
2. Васильцова З. П. Мудрые заповеди народной педагогики. – М.: Педагогика, 1988. – 160 с.
3. Горностаева М.В. Миф и сказка как символические системы // Вестник Московского университета. Серия 18. - Социология и политология. - 2001. - № 3. - С. 113 - 125.
4. Давыдова Т., Пронин В. Сказка // Литературная учеба. - 2003. - № 1. - С. 215 - 217.
5. Кирилюк О.С. Універсалії культури і семіотика дискурсу: казка та обряд. Монографія. - Одеса, 2003. - 370 с.
6. Маранцман Е.К. Постижение сказки // Литература в школе. - 2005. - №6. - С. 32 - 35.

7. Никифоров А.И. Сказка, ее бытование и носители / Вступительная статья к сборнику О.И.Капицы Русские народные сказки. - М. - Л.: Госиздат, 1980. - С. 7-8.
8. Померанцева Э.В. Русское народное поэтическое творчество. - М.: Учпедгиз, 1956. - 295 с.
9. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки. – Л.: Изд-во Ленинградского гос. ун-та, 1986. – 480 с.
10. Пропп В. Морфология волшебной сказки. Исторические корни волшебной сказки. – М.: АСТ, 1998. – 467 с.
11. Русские народные сказки. Сказки братьев Гримм. Сказки Гауфа. – М.: Мегapolis-Экспресс, 1992. – 400 с.
12. Чой А Енг Первый опыт изучения русской волшебной сказки с позиций этнологии. В.Я.Пропп // Актуальные проблемы современной науки. - 2004. - № 1. - С. 11 - 22.

Тема 2: Функції та завдання казкотерапії.

Мета – ознайомити студентів з функціями, завданнями та сферою застосування казкотерапії.

Ключові поняття: казкотерапія, функції казки, діагностика, корекція, профілактика, прогностика, терапія, завдання казкотерапії.

План

1. Функції казки в контексті методу казкотерапії.
2. Завдання казкотерапії.
3. Сфери застосування казкотерапії.

Завдання для роботи в аудиторії:

1. Заповнити таблицю.

Функції	Автор						
...							

2. Заповнити таблицю та знайти спільні функції казкотерапії та соціально-педагогічної діяльності.

Функції казкотерапії	Функції соціально-педагогічної діяльності

Рекомендовані завдання для самостійного виконання:

1. Розробити кросворд за темою заняття. Кросворд має включати не менше 10 запитань і оцінюється в 6 балів (кожне правильно сформульоване запитання – 0,5 балів, естетичність оформлення – 1 бал).
2. Розробити презентацію за темою заняття. Вимоги до презентації: висвітлення усіх питань, схематичність побудови відповіді на кожне питання, посилання на літературу, вираження власного ставлення до

питань, що висвітлюються, доцільність використаних фотографій та малюнків. Презентація оцінюється у 5 балів.

3. Анотування казкотерапевтичної літератури. Мета: формування в студентів власного уявлення про досліджуване явище, вміння аналізувати інформацію та робити висновки й узагальнення. Вимоги до анотування: визначити функціональну спрямованість наданої автором інформації, виділити та коротко охарактеризувати розділи чи блоки інформації, проаналізувати наповненість і доцільність розміщеної інформації, висловити власне ставлення до прочитаного. Анотування статті оцінюється в 5 балів; анотування книги – 10 балів.

Список літератури для анотування

I. Наукові статті

1. Арановская-Дубовис Д. Роль сказки в психологическом развитии ребенка-дошкольника / Д. Арановская-Дубовис, Е. Заика, Е. Цопа // Практическая психология и социальная работа. – 2000. – № 3. – С. 10–12.
2. Бобрик М. Подсказки из сказки / М. Бобрик // Природа и человек (Свет). – 2005. – № 4. – С. 2–4.
3. Бреусенко-Кузнецов А. А. Подходы к истолкованию мифологически-содержательного сказочного текста / А. А. Бреусенко-Кузнецов // Простір арт-терапії: можливості та перспективи. – К. : Міленіум, 2007. – Вип. 2. – С. 4–35.
4. Вачков И. В. Ресурсы психологической сказки в работе с учителями / И. В. Вачков // Народное образование. – 2001. – № 5. – С. 203–208.
5. Вітківська Н. С. Вивчення казок як засіб естетичного розвитку молодших школярів / Н. С. Вітківська, А. Б. Щербо, Д. Н. Джола // Початкова школа. – 1970. – № 7. – С. 16–22.

II. Теоретичні дослідження

1. Аникин В. П. Русская народная сказка / Владимир Прокофьевич Аникин. – М. : Худож. лит., 1984. – 176 с.
2. Вачков И. В. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку / Игорь Викторович Вачков. – М. : Ось-89, 2001. – 144 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 2001. – 315 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
5. Набойкина Е. Л. Сказки и игры с “особым” ребенком / Елена Леонидовна Набойкина. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
6. Соколов Д. Сказки и сказкотерапия / Дмитрий Соколов. – М. : Класс, 1997. – 146 с.

III. Прикладна література

1. Алексеенко В. В. Играем в сказку. Воспитание и развитие личности ребенка 2–7 лет / В. Алексеенко, Я. Лощина. – М. : РИПОЛ классик: ДОМ XXI век, 2008. – 218 с.

2. Бретт Д. “Жила-была девочка, похожая на тебя...” Психотерапевтические истории для детей / Дорис Бретт [пер. с англ. Г. Павлова]. – М. : Класс, 1996. – 145 с.
3. Гнездилов А. В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Балу) / Андрей Владимирович Гнездилов. – СПб. : Речь, 2002. – 290 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Игры в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Речь, 2006. – 208 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Сказки звездной страны Зодиакалии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
6. Набойкина Е. Л. Сказки и игры с “особым” ребенком / Елена Леонидовна Набойкина. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
7. Прудиус Е. К. Сказкотерапия в помощь родителям. Там водятся волшебники / Елена Константиновна Прудиус. – СПб. : Речь, 2006. – 224 с.
8. Развивающая сказкотерапия / [под ред. Т. Д. Зинкевич-Евстигнеевой]. – СПб. : Речь, 2006. – 168 с.

Запитання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття „казкотерапія”.
2. Перерахуйте етапи розвитку казкотерапії. Розкрийте сутність кожного з них.
3. Розкрийте зміст функцій казки в контексті казкотерапії.
4. Назвіть та охарактеризуйте основні завдання казкотерапії.
5. Розкрийте сфери застосування казкотерапії.

Список рекомендованої літератури:

1. Брун Б., Педерсен Е., Рунберг М. Сказки для души. использование сказок в психотерапии. - М.: Информационный центр психологической культуры, 2000. - 184 с.
2. Вачков И. В. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку / Игорь Викторович Вачков. – М. : Ось-89, 2001. – 144 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 2001. – 315 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
5. Набойкина Е. Л. Сказки и игры с “особым” ребенком / Елена Леонидовна Набойкина. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
6. Притчи, сказки, метафоры в развитии ребенка. – СПб.: Речь, 2006. – 296 с.
7. Соколов Д. Сказки и сказкотерапия / Дмитрий Соколов. – М. : Класс, 1997. – 146 с.
8. Стишенок И. В. Сказка в тренинге: коррекция, развитие, личностный рост. – СПб.: Речь, 2005. - 144 с.
9. Франц фон М.-Л. Психология сказки. – СПб.: БСК, 1998.

Тема 3: Форми роботи з казками.

Мета – надати студентам уявлення про форми роботи з казками; відпрацювати вміння використовувати на практиці різні форми казкотерапевтичної роботи.

Ключові поняття: проєктивна діагностика, драматизація, інсценізація, казкова медитація, імідж-терапія.

План

1. Малювання казок.
2. Інсценізація казок.
3. Медитації на казку.
4. Казкова імідж-терапія.

Завдання для роботи в аудиторії:

1. Аналіз навчального фільму. Метою цього завдання є ознайомлення студентів з технологією практичного використання окремих казкотерапевтичних методик та критичне переосмислення ними можливості застосування їх у професійній діяльності майбутніх соціальних педагогів. Для аналізу пропонується перегляд фільму виробництва Санкт-Петербурзького інституту казкотерапії спільно з видавництвом “Речь”: “Технологія роботи з чарівними фарбами”. Перед початком перегляду студенти розподіляються на дві підгрупи. Завданням першої підгрупи є фіксація позитивних з точки зору соціально-педагогічної діяльності особливостей методики, завданням другої групи – фіксація недоліків використання представленої методики в діяльності соціального педагога. Після перегляду фільму студентам обох підгруп дається 5 – 10 хвилин для обговорення побаченого та узагальнення. Після обговорення кожна підгрупа пред’являє свої аргументи. Цінністю обговорення після перегляду навчальних фільмів є те, що студенти мають змогу критично переосмислити отриману інформацію з точки своєї майбутньої професійної діяльності і на основі тих знань та умінь, які вони вже мають, сформулювати власну думку щодо тієї чи іншої методики.

Рекомендовані завдання для самостійного виконання:

1. Підготувати повідомлення на 3–5 хв. про практику використання однієї з форм казкотерапевтичної роботи (малювання казок; інсценізація казок; медитації на казку; казкова імідж-терапія). Повідомлення оцінюється в 5 балів.
2. Розробити кросворд за темою заняття. Кросворд має включати не менше 10 запитань і оцінюється в 6 балів (кожне правильно сформульоване запитання – 0,5 балів, естетичність оформлення – 1 бал).
3. Розробити презентацію за темою заняття. Вимоги до презентації: висвітлення усіх питань, схематичність побудови відповіді на кожне питання, посилання на літературу, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, доцільність використаних фотографій та малюнків. Презентація оцінюється у 5 балів.

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність малювання казок.
2. Назвіть основні принципи аналізу малюнків у казкотерапії.
3. Розкрийте різні варіанти малювання в контексті методу казкотерапії.
4. У чому полягає сутність інсценізації казок.
5. Розкрийте різні варіанти інсценізації казок в контексті методу казкотерапії.
6. У чому полягає сутність імідж-терапії в контексті методу казкотерапії.
7. Розкрийте різні варіанти використання медитативних казок в контексті методу казкотерапії.

Список рекомендованої літератури:

1. Гнездилов А. В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Баллу) / Андрей Владимирович Гнездилов. – СПб. : Речь, 2002. – 290 с.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Игры в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Речь, 2006. – 208 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 2001. – 315 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Е. А. Тихонова. – СПб. : Речь, 2003. – 200 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Д. Б. Кудзилов. – СПб. : Речь, 2004. – 144 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2006. – 240 с.
8. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Питер, 1998. – 256 с.
9. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в педагогике / Людмила Дмитриевна Лебедева. – М. : Педагогика, 2000 – 243 с.
10. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика / Людмила Дмитриевна Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.
11. Огненко Н. Волшебная сила сказки: осуществление мечты и полцарства в придачу. Игра “Дворец желаний” / Надежда Огненко. – СПб. : Речь, 2008. – 208 с.
12. Протасова Е. Разыгрываем сказки-самоделки / Е. Протасова // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 4. – С. 74–81.
13. Тренинг по сказкотерапии / [под ред. Зинкевич-Евстигнеевой Т.Д.] – СПб.: Речь, 2004. – 254 с.

Модуль 2

Особливості практичного використання методу казкотерапії у професійній діяльності соціального педагога

Тема 4: Соціально-педагогічний потенціал казкотерапії.

Мета – розкрити основні особливості казкотерапевтичної роботи з різними типами клієнтів соціального педагога у груповій та індивідуальній казкотерапевтичній роботі.

Ключові поняття: соціальна педагогіка, клієнт соціального педагога, індивідуальна казкотерапія, групова казкотерапія, групова динаміка.

План

1. Особливості казкотерапевтичної роботи з різними типами клієнтів соціального педагога.
2. Індивідуальна та групова казкотерапія.

Завдання для роботи в аудиторії:

1. Заповнити таблицю.

Типи клієнтів соціального педагога	Автор класифікації							
...								

2. Аналіз навчального фільму. Метою цього завдання є ознайомлення студентів з технологією практичного використання окремих казкотерапевтичних методик та критичне переосмислення ними можливості застосування їх у професійній діяльності майбутніх соціальних педагогів. Для аналізу пропонується перегляд фільму виробництва Санкт-Петербурзького інституту казкотерапії спільно з видавництвом “Речь”: “Практика імідж-терапії”. Перед початком перегляду студенти розподіляються на дві підгрупи. Завданням першої підгрупи є фіксація позитивних з точки зору соціально-педагогічної діяльності особливостей методики, завданням другої групи – фіксація недоліків використання представленої методики в діяльності соціального педагога. Після перегляду фільму студентам обох підгруп дається 5 – 10 хвилин для обговорення побаченого та узагальнення. Після обговорення кожна підгрупа пред’являє свої аргументи. Цінністю обговорення після перегляду навчальних фільмів є те, що студенти мають змогу критично переосмислити отриману інформацію з точки своєї майбутньої професійної діяльності і на основі тих знань та умінь, які вони вже мають, сформувані власну думку щодо тієї чи іншої методики.

Рекомендовані завдання для самостійного виконання:

1. Переглянути навчальний фільм виробництва Санкт-Петербурзького інституту казкотерапії спільно з видавництвом “Речь” “Чудеса на піску” і відзначити позитивні моменти та недоліки (або можливі труднощі) використання цієї методики у практичній соціально-педагогічній діяльності. Правильно виконане завдання оцінюється в 5 балів.

2. Розробити кросворд за темою заняття. Кросворд має включати не менше 10 запитань і оцінюється в 6 балів (кожне правильно сформульоване запитання – 0,5 балів, естетичність оформлення – 1 бал).
3. Розробити презентацію за темою заняття. Вимоги до презентації: висвітлення усіх питань, схематичність побудови відповіді на кожне питання, посилання на літературу, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, доцільність використаних фотографій та малюнків. Презентація оцінюється у 5 балів.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть функції соціального педагога, які реалізуються ним у процесі використання методу казкотерапії. Охарактеризуйте одну з них.
2. Назвіть групи клієнтів соціального педагога, у роботі з якими доцільним використання методу казкотерапії. Охарактеризуйте одну з них.
3. Розкрийте особливості індивідуальної форми казкотерапевтичної роботи. Наведіть приклад.
4. Розкрийте особливості групової форми казкотерапевтичної роботи. Наведіть приклад.

Список рекомендованої літератури:

1. Алексеенко В. В. Играем в сказку. Воспитание и развитие личности ребенка 2–7 лет / В. Алексеенко, Я. Лощина. – М. : РИПОЛ классик: ДОМ XXI век, 2008. – 218 с.
2. Арановская-Дубовис Д. Роль сказки в психологическом развитии ребенка-дошкольника / Д. Арановская-Дубовис, Е. Заика, Е. Цопа // Практическая психология и социальная работа. – 2000. – № 3. – С. 10–12.
3. Бурчик О. В. Групповая казкотерапия в общестісно-орієнтованому вихованні дітей / О. В. Бурчик // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2005. – Вип. 25. – С. 203–205.
4. Притчи, сказки, метафоры в развитии ребенка / [под ред. А. К. Колеченко]. – СПб. : Речь, 2006. – 296 с.
5. Сергеева Т. Логопедические сказки-помощники / Т. Сергеева // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 2. – С. 40–48.
6. Сергеева Т. Логопедические сказки-помощники / Т. Сергеева // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 5. – С. 61 – 72.
7. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / [І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
8. Соціальна педагогіка : теорія і технології / [за ред. І.Д. Звереві]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
9. Філь О. В. Казкотерапія у соціально-педагогічній практиці / О. В. Філь // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. ст. Педагогічні науки. – 2008. – № 1. – С. 225–230.
10. Шемшурина А. И. Роль сказки в воспитании детей / А. И. Шемшурина // Этическое воспитание. – 2002. – № 1. – С. 63–64.

11. Якименко С. І. Казка у навчально-виховному процесі / С. І. Якименко // Початкова школа. – 1988. – № 2. – С. 31–35.

Тема 5: Діагностичний потенціал казкотерапії.

Мета – ознайомити студентів з казкотерапевтичними методиками діагностики особистості, надати студентам можливість на практиці відпрацювати уміння використання казкотерапевтичних діагностичних методик, розвиток особистісних професійно важливих якостей.

Ключові поняття: діагностика, казкотерапевтична діагностика, проективна діагностика, графічна діагностика, вербальна діагностика.

План

1. Здійснення проективної графічної діагностики з використанням казки.
2. Особливості проведення проективної вербальної діагностики у казкотерапії: створення казки індивідуально та в групі.

Завдання для роботи в аудиторії:

1. Методика дослідження індивідуального образу цілі “Карта казкової країни”.

Авторська методика Т. Зінкевич-Євстігнєєвої та Д. Кудзілова була адаптована нами для студентів спеціальності соціальна педагогіка з метою дослідження індивідуального образу цілі студентів та їх професійної соціалізації. Адаптована методика може використовуватися як для діагностики студентів, так і для їх навчання, зокрема, для формування уміння використовувати казкотерапевтичні методики у роботі з різними категоріями клієнтів.

Основними завданнями при використанні методики дослідження індивідуального образу цілі є:

- зібрання відомостей щодо індивідуальної динаміки процесу формування образу цілі;
- прогнозування у професійній сфері. Знаючи вимоги до конкретного виду діяльності і співвідносячи їх із відомостями про стан образу цілі та способи її досягнення, можна скласти прогноз професійної ефективності;
- навчання студентів використанню методики дослідження індивідуального образу цілі у професійній діяльності.

Методика складається з двох частин:

- графічної (Карта казкової країни)
- описової (Створення казки за мотивами мандрів казковою країною)

Матеріали: 1 лист білого паперу формату А4; кольорові олівці, фарби, пензлі; блокнот (зошит, листи паперу), ручка.

Перед початком проведення методики викладач просить студентів зайняти зручне місце; кладе перед кожним лист паперу і набір кольорових олівців, фарби та пензлі. Після цього дається інструкція, під час якої викладач робить довільні паузи для того, щоб студенти мали змогу вільно і ненапружено, але у певному темпі малювати.

Інструкція 1 “Уявіть собі, що ми з вами відправляємось у подорож казковою країною. Мудреці говорять, що вона знаходиться в нас самих. Але

про яку подорож може йти мова, якщо ми не знаємо куди саме йдемо, якщо не маємо карти цієї казкової країни! Отже, нашим завданням буде намалювати цю карту. Спочатку покладіть перед собою лист паперу і намалюйте контур карти... Далі - розфарбуйте внутрішній простір карти, її ландшафт. На вашій карті можуть з'явитися гори, річки, озера, ліси тощо... Тепер ми маємо розробити таблицю умовних позначень, використаних на карті. Будь ласка, винесіть кожен колір, який ви використовували при малюванні карти, у таблицю умовних позначень у вигляді невеличкого кольорового прямокутника. Якщо ви використовували спеціальні значки для позначення річок, лісів, полів, гір, їх також необхідно представити в таблиці умовних позначень. Тепер необхідно присвоїти кожному кольоровому прямокутнику, кожному значку особливе значення. А, оскільки це карта внутрішньої казкової країни, то і ландшафт її буде пов'язаний із внутрішніми процесами: думками, почуттями, бажаннями, станами. Наприклад, це можуть бути річки задоволення, пустелі роздумів тощо. Який внутрішній процес, почуття, думку, бажання буде позначати кожен кольоровий прямокутник, - вирішувати лише вам. Це ваша країна і ваша карта. Не варто довго думати, перше, що приходить в голову, може виявитися найдоцільнішим... Отже, тепер карта готова. Тепер ви маєте визначити мету своєї мандрівки. Будь ласка, візьміть яскравий олівець чи ручку, уважно розгляньте карту і позначте прапорцем мету своєї мандрівки. Тепер поставте прапорець у місці входу до казкової країни і прокладіть маршрут своєї мандрівки до цілі після чого позначте точку виходу з країни і маршрут від цілі до точки виходу. Отже, тепер у вас є карта, є мета мандрівки і її маршрут”.

Після створення карти доцільним є проведення постмалюнкового опитування за такими орієнтовними запитаннями:

1. Розкажіть про цю країну, який там ландшафт, атмосфера?
2. Розкажіть про точку, в якій у вас знаходиться прапорець цілі, чому саме туди ви йдете, що вам це дасть? Коли ви досягнете цієї точки, що ви відчуєте? Як це може вплинути на ваше життя?
3. Якщо уявити, що маршрут від прапорця входу до прапорця цілі - ваше життя, покажіть, в якій точці шляху ви знаходитесь в даний момент.
4. Чи легко вам дається цей шлях?
5. Що вам заважає і допомагає на вашому шляху?
6. Яке спорядження вам знадобиться у вашій подорожі, опишіть. Як ви використовуватимете кожен предмет?
7. Як довго ви збираєтесь пробути в точці цілі? Коли ви плануєте вирушити назад?
8. Чи шлях до точки виходу здається вам легким, чи виникають певні труднощі і якого вони характеру?
9. Уявіть собі, що ви вже повернулися додому і підбиваєте підсумки подорожі. Дайте відповідь на питання: чому вас навчила подорож? що б ви побажали іншим мандрівникам? які побажання вам хотілося б почути від інших мандрівників для себе?

Аналіз отриманих результатів може проводитись у три етапи:

- самоаналіз отриманих результатів студентом здійснюється у процесі аналітичної роботи над методикою;
- взаємоаналіз результатів дослідження, який полягає у взаємному аналізуванні, обговоренні та оцінюванні студентами отриманих результатів. Цей етап аналізу дозволяє студентам при підтримці з боку викладача безпосередньо на практиці відпрацювати уміння аналізувати результати проведеної казкотерапевтичної методики.
- аналіз результатів дослідження викладачем дозволяє зібрати відомості щодо індивідуальної динаміки процесу формування образу цілі та скласти прогноз професійної ефективності кожного студента та групи в цілому.

Безпосередній аналіз малюнка карти казкової країни та відповідей на запитання передбачає три кроки.

Крок перший: встановити до якої групи потреб відноситься образ цілі

Дії спеціаліста	Інформація	
Встановити місце розташування прапорця цілі та зрозуміти символічне значення образу ландшафту, на якому він розташований	Можна зробити власне припущення або звернутися до автора малюнка з питанням: “Що для вас означає...?”	
Встановити почуття, пов’язані із образом цілі, вплив досягнення цілі на життя автора	Як правило, автор розповідає про позитивні почуття, пов’язані із досягненням цілі, зрідка - про нейтральні. Нерідко говорять про те, що хотілося б в цьому місці залишитись надовго.	
Попередній висновок щодо того, до якої групи потреб належить образ цілі	Групи потреб за ієрархією потреб А.Маслоу.	
	Група потреб	Образ цілі
	Психофізіологічні потреби	Набуття почуття ситості, почуттів тілесного комфорту і сексуального задоволення.
	Потреба у безпеці та захисті	Досягнення відчуття комфорту і захищеності.
	Потреба у приналежності і любові	Досягнення ситуацій, у яких можна відчути те, що тебе розуміють, люблять, приймають таким, як ти є.
	Потреба у самоповазі	Досягнення відчуття власної сили, впевненості, розуму, здатностей, можливостей. Переживання почуттів “потрібності”, “важливості”.
	Потреба у знаннях	Переживання почуття осягнення всього нового, важливого; досягнення відчуття ясності, зрозумілості, поясненості явищ; проживання відчуттів дотику до вічності.
Естетичні потреби	Переживання відчуття краси та гармонії.	

	Потреба у самоактуалізації, особистісному самовдосконаленні	Переживання почуття внутрішньої гармонії, виконаного призначення, реалізованості власних талантів та можливостей.
--	---	---

Крок другий: оцінювання «ступеня досяжності» заявленої цілі

Дії спеціаліста	Інформація
Встановити розташування прапорця цілі відносно центру карти	Якщо прапорець цілі знаходиться в центрі карти, це свідчить про те, що образ цілі займає інтегруючу позицію у внутрішньому світі, досягнення цієї мети є показником особистісного росту. Якщо прапорець цілі зміщений від центру на периферію, це може означати або нереальний або несуттєвий образ цілі (це можна спостерігати і у випадку небажання проходити тестування). І в цьому випадку маршрут досягнення цілі має менше значення, ніж коли прапорець цілі знаходиться в центрі.
Вивчити маршрут мандрівки (за казкою та за допомогою додаткових запитань)	Встановлюється, через які території проходить маршрут; якою є загальна “траєкторія руху” (прямий шлях (цілеспрямованість, ціль - на першому місці) або ж “прогулянки” всією країною (більш важливим є шлях аніж сама ціль) - це є показником індивідуального стилю руху до цілі.
Встановити перешкоди, труднощі тощо	Перешкоди та труднощі на шляху досягнення цілі є символічним показником можливих ускладнень та перешкод досягнення мети у реальному житті. Ці обмеження можуть бути об’єктивними, однак частіше за все є показниками тінювих сторін особистості, які затримують її розвиток (страхи, гнів, опір, провина, образа тощо).
Визначити способи нейтралізації труднощів	Визначивши способи нейтралізації ризиків та перешкод, ми отримаємо символічні інструменти для подільної психологічної роботи з тінювими сторонами автора малюнка. Таким чином встановлюється символічний зміст особистісних ресурсів автора малюнка.
Встановити наявність «порожніх» територій	Території, які не увійшли до маршруту досягнення цілі є витоком або тривоги, або ресурсів особистості. Якщо у подальшій роботі треба буде прояснити зміст тінювих сторін автора малюнка або звернутися до його ресурсів, може знадобитися більш детальна інформація щодо “порожніх” територій.
Визначити загальний емоційний фон мандрівки (визначається за додатковими запитаннями та шляхом спостереження)	Загальне враження від мандрівки казковою країною легше встановити, звернувшись до казки за мотивами мандрівки казковою країною (можливий варіант читання, обговорення та програвання казки клієнтом). Таким чином можна встановити загальну емоційну динаміку у процесі руху до цілі.

Проведений аналіз дає змогу одержати інформацію щодо особливостей стратегії руху до мети, труднощів, які відчуються на інтуїтивному рівні, емоційної динаміки, а також дозволяє оцінити реальність досягнення цілі. Якщо

сам автор не вірить в реальність досягнення цілі, якщо він свідомо чи несвідомо “заплутує” свій шлях, спеціалісту доведеться окремо працювати над корекцією цілепокладання клієнта.

Крок третій: формування перспективних завдань психологічної чи соціально-педагогічної роботи з автором карти.

Цей крок пов'язаний із формуванням перспективних задач соціальної роботи з клієнтом в залежності від його проблеми та потреб. При цьому значною мірою допоможуть відповіді клієнта на уточнюючі запитання пост малюнккового опитування.

Таким чином, казкотерапевтична методика дослідження індивідуального образу цілі, розроблена Т. Зінкевич-Євстігнеєвою та Д. Кудзіловим і адаптована для її проведення з майбутніми соціальними педагогами, спрямована на досягнення двох основних цілей. По-перше, вона дозволяє не лише зібрати діагностичну інформацію щодо індивідуальної динаміки процесу формування актуального образу цілі (шляхом метафоричної постановки та досягнення цілі) але й виділити основні завдання та ресурсні можливості особистості для корекції цього процесу. По-друге, використання цієї казкотерапевтичної методики у процесі навчання майбутніх соціальних педагогів дозволяє навчити студентів використовувати методику дослідження індивідуального образу цілі у професійній діяльності і безпосередньо на практиці відпрацьовувати вміння аналізувати її результати.

2. Казкотерапевтична вербальна діагностика “Казкові фігурки”.

Необхідними матеріалами для роботи є малюнок “Карти казкової країни”, намальований попередньо, а також різні невеликого розміру фігурки казкових чи мультиплікаційних персонажів (для групової роботи кількість фігурок не повинна бути меншою за кількість осіб у групі). Ми використовували фігурки з “Кіндер-сюрпризів”. Вибір таких фігурок зумовлений тим, що вони однакові за розміром та згруповані за різними казками чи мультфільмами, тобто є носіями певного усталеного образу. Використання цих фігурок полегшує вибір казкового персонажа, з яким може асоціювати себе людина, робить цей вибір наочним.

Інструкція: “Перед Вами розложені різні фігурки. Роздивіться їх уважно й оберіть для себе одну. Опишіть обрану фігурку: якими якостями вона наділена, що зумовило Ваш вибір саме цього персонажу? Візьміть Вашу “Карту казкової країни” і уявіть, що обраний Вами герой відправляється у подорож по цій країні. Опишіть його шлях у вигляді історії або казки”.

Після безпосереднього процесу творчої діяльності проводиться опитування. Ми наведемо орієнтовний перелік запитань:

- які почуття виникали у Вас при виборі фігурки?
- чи нагадує обрана Вами фігурка когось у вашому житті?
- чи можете ви ототожнити обрану фігурку із собою?
- які якості обраної Вами фігурки ви можете віднести до власної особистості?
- яку роль відіграють ці якості у Вашому житті?
- чи схожі описані в казці події на Ваше життя?

Рекомендовані завдання для самостійного виконання:

1. Відповідно до проведених на занятті методик здійснити самоаналіз методики “Карта казкової країни”. Правильно виконане завдання оцінюється в 10 балів.
2. Ознайомитися з проективною казкотерапевтичною діагностичною методикою протистояння несприятливим впливам зовнішнього середовища (“Людина”, “Людина під дощем”, “Дощ у казковій країні”). Виконати та проаналізувати її самостійно. Правильно виконане завдання оцінюється в 10 балів.

Запитання для самоконтролю:

1. У чому полягають особливості застосування казки для діагностики проблеми клієнта соціального педагога.
2. Назвіть відомі вам діагностичні казкотерапевтичні методики. Охарактеризуйте одну з них.
3. У чому полягає сутність проективної діагностики.
4. Що таке проективна графічна діагностика в казкотерапії. Наведіть приклад.
5. Охарактеризуйте вербальну проективну казкотерапевтичну діагностику. Наведіть приклад.

Список рекомендованої літератури:

1. Бреусенко-Кузнецов А. А. Опыт сказочничества. Динамика ценностно-смысловой сферы личности в условиях экзистенциального кризиса / Александр Анатолиевич Бреусенко-Кузнецов. – К. : КВИЦ, 2005. – 386 с.
2. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті / Олена Вознесенська, Людмила Мова // Шкільний світ. – К., 2007. – 120 с.
3. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як інноваційний напрям розвитку особистості студента в системі вищої освіти // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації / Олена Леонідівна Вознесенська. – К., 2007. – С. 268–275.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Е. А. Тихонова. – СПб. : Речь, 2003. – 200 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Д. Б. Кудзилов. – СПб. : Речь, 2004. – 144 с.
6. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в педагогике / Людмила Дмитриевна Лебедева. – М. : Педагогика, 2000 – 243 с.
7. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика / Людмила Дмитриевна Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.
8. Плетка О. Сказка как отражение внутренней символики клиента / О. Плетка // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: матеріали V

Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : Міленіум, 2008. – С. 33–35.

9. Філь О. В. Використання техніки “Казкові фігурки” у казкотерапевтичній роботі зі студентами / О. В. Філь // Простір арт-терапії: хаос, структура, стихія : тези доповідей VI міждисциплін. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. – К. : Мілленіум, 2009. – С. 64–66.

Тема 6: Корекційно-розвиваючі та терапевтичні можливості методу казкотерапії.

Мета – ознайомити студентів з казкотерапевтичними корекційно-розвиваючими та терапевтичними методиками, надати студентам можливість на практиці відпрацювати уміння використання казкотерапевтичних корекційно-розвиваючих та терапевтичних методик.

Ключові поняття: корекція, розвиток, терапія.

План

1. Огляд існуючих корекційно-розвиваючих і терапевтичних програм.
2. Особливості використання казки як засобу корекції, розвитку та терапії в роботі з різними категоріями клієнтів соціального педагога.

Завдання для роботи в аудиторії:

1. Проаналізувати казкотерапевтичну програму, спрямовану на корекцію, розвиток чи терапію. Завдання виконується в підгрупах.

2. Описати можливі варіанти застосування історії (притчі або казки) в контексті казкотерапевтичної роботи з певним клієнтом соціального педагога. Складіть орієнтовний список питань для обговорення з клієнтом. Приклади історій дивись у додатку А.

3. Техніка “Острів скарбів”. Цілями її використання у підготовці майбутніх соціальних педагогів до використання методу казкотерапії є: розвиток творчого потенціалу, позитивного самовідношення, активізація “внутрішньої дитини”; розвиток групи рефлексивних умінь, а саме: володіння найпростішими способами психічної саморегуляції з використанням методу казкотерапії; підвищення кваліфікації й рівня професіоналізму. При розробці цієї техніки ми спиралися на техніку “Карта казкової країни”, але дещо змінили мету й акценти. Техніка “Острів скарбів” спрямована на виявлення того ресурсного потенціалу, яким володіють майбутні соціальні педагоги, його актуалізацію та усвідомлення студентами. Це дає змогу розвинути позитивне самовідношення, що є необхідним для подальшої роботи з клієнтами.

Інструкція: “Уявіть, що старовинною реліквією Вашої родини є карта острову скарбів. Це може бути будь-який скарб, як матеріальний, так і духовний чи моральний у вигляді певних якостей характеру чи переконань. Створіть карту острову скарбів за допомогою різних матеріалів: паперу різних кольорів та фактури, олівців та фарби, клею, пластиліну, скотчу, різноманітних камінців, монеток, ракушок, бусин тощо”. Основною технікою створення карти острову скарбів є колаж. Учасники мають позначити території на карті так само, як і в техніці “Карта казкової країни”. Також необхідно позначити місце скарбу та шлях

до нього. Важливою процедурою після створення карти острова скарбів є опитування. Наведемо орієнтовний перелік запитань до нього:

1. Які почуття та емоції ви відчували в ході створення карти і що відчуваєте зараз, дивлячись на неї?
2. Розкажіть про свій скарб, опишіть його. Що він являє собою, в чому його цінність?
3. Для чого у вашому сучасному житті може знадобитися цей скарб, чи є він для вас актуальним?
4. Уявіть, що ви зараз вирушаєте в подорож за скарбом. Чи легко вам здобути ваш скарб? Які труднощі необхідно подолати, виходячи з карти?
5. Що б ви взяли із собою, вирушивши за скарбом?
6. Хто чи що допомагає вам на вашому шляху?
7. Опишіть почуття, пов'язані зі здобуттям скарбу. Як ви плануєте його використати?

Рекомендовані завдання для самостійного виконання:

1. Написання виховної, дидактичної чи психокорекційної казки. Завдання виконується в парах. Правильно виконане завдання оцінюється в 5 балів.

Дидактичні та виховні казки створюються для того, щоб в образній, легкій для засвоєння дитиною формі пояснити навчальний матеріал чи провести з дитиною виховну роботу. Важливою умовою при цьому є те, що всі абстрактні поняття (цифри, букви, арифметичні дії, якості тощо) стають “живими” казковими героями, які переживають певні казкові фантастичні події.

Алгоритм створення дидактичної та виховної казки:

- введення до казкової країни, де проживає герой. Розповідь про особливості життя в цій країні, тамтешніх звичаях тощо;
- виникнення небажаної ситуації. У якості причин виникнення цієї ситуації можуть виступати казкові персонажі, одухотворені якості, стихійні лиха, важкий емоційний стан тощо;
- звернення до дитини: допомогти вирішити цю ситуацію просять дитину шляхом вирішення цілого ряду «казкових» завдань. Перед цим доцільно звернути увагу дитини на ті її позитивні конструктивні якості та здібності, які допоможуть їй подолати труднощі;
- досягнення успіху.

Психокорекційні казки призначені для не директивного впливу на поведінку дитини. Найбільш ефективними вони є у випадку корекції небажаної або неконструктивної поведінки дитини віком до 11-13 років.

Алгоритм психокорекційної казки:

- добір героя схожого на дитину за віком, статтю, характером, життєвими обставинами тощо (але схожість не повинна бути занадто явною);
- описання життя героя у казковій країні, схоже на життя самої дитини;
- занурення героя у проблемну ситуацію (схожу на ситуацію, яка виникла у дитини) і приписування герою реальних та передбачуваних переживань дитини;

- описання процесу виходу героя із ситуації, що склалася. Йому у цьому можуть допомагати або заважати різні персонажі, які уособлюють те, що заважає або може допомогти дитині в її реальному житті. Основним завданням на цьому етапі є показ через казкові події ситуації з різних сторін, пошук альтернативних шляхів її вирішення, пошук позитивних сторін ситуації тощо;
 - головний герой з честю виходить із ситуації.
2. Розробити кросворд за темою заняття. Кросворд має включати не менше 10 запитань і оцінюється в 6 балів (кожне правильно сформульоване запитання – 0,5 балів, естетичність оформлення – 1 бал).
 3. Розробити презентацію за темою заняття. Вимоги до презентації: висвітлення усіх питань, схематичність побудови відповіді на кожне питання, посилання на літературу, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, доцільність використаних фотографій та малюнків. Презентація оцінюється у 5 балів.

Запитання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність казкотерапії як корекційного методу. Наведіть приклад корекційних казкотерапевтичних методик і охарактеризуйте одну з них.
2. Розкрийте сутність казкотерапії як розвиваючого методу. Наведіть приклад розвиваючих казкотерапевтичних методик і охарактеризуйте одну з них.
3. Розкрийте сутність казкотерапії як терапевтичного методу. Наведіть приклад терапевтичних казкотерапевтичних методик і охарактеризуйте одну з них.

Список рекомендованої літератури:

1. Бретт Д. “Жила-была девочка, похожая на тебя...” Психотерапевтические истории для детей / Дорис Бретт [пер. с англ. Г. Павлова]. – М. : Класс, 1996. – 145 с.
2. Вачков И. В. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку / Игорь Викторович Вачков. – М. : Ось-89, 2001. – 144 с.
3. Гордон Д. Терапевтические метафоры. Оказание помощи другим посредством зеркала / Дэвид Гордон. – СПб. : Белый кролик, 1995. – 196 с.
4. Збірка казок та оповідань до “Програми занять з профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх у регіонах України” / [за заг. ред. Т. В. Журавель; авт.–упор. О. А. Виноградова, Т. В. Журавель, О. М. Лозован]. – К. : Калита, 2005. – 96 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Игры в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Речь, 2006. – 208 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Комплексная сказкотерапия как новая психолого-педагогическая технология / Татьяна Зинкевич-Евстигнеева, Елена Михайлова // Журнал практического психолога. – 1998. – № 5. – С. 44–45.

7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Питер, 1998. – 256 с.
8. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
9. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Сказки звездной страны Зодиакалии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
10. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Тайный шифр женских сказок / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2006. – 272 с.
11. Набойкина Е. Л. Сказки и игры с “особым” ребенком / Елена Леонидовна Набойкина. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
12. Паркин М. Сказки для тренеров. Как использовать сказки, истории и метафоры в обучении сотрудников / Маргарет Паркин. – М. : Добрая книга, 2005. – 304 с.
13. Пезешкян Н. Торговец и попугай. Восточные истории в позитивной психотерапии / Носсрат Пезешкян. – Владивосток : ЛАИНС, 2003. – 110 с.
14. Притчи народов мира / [сост. О. Капраловой]. – М. : Эксмо, 2008. – 288 с.
15. Притчи, сказки, метафоры в развитии ребенка / [под ред. А. К. Колеченко]. – СПб. : Речь, 2006. – 296 с.

Тема 7: Розробка комплексної казкотерапевтичної програми.

Мета – відпрацювати уміння використання отриманих знань та умінь на практиці.

Ключові поняття: казкотерапевтична програма, казкотерапевтична діагностика, корекція, розвиток, терапія, прогнозування та профілактика, клієнт соціального педагога.

План

1. Визначення та конкретизація проблеми клієнта.
2. Постановка цілей та завдань роботи з клієнтом.
3. Розробка орієнтовного плану роботи з клієнтом.
4. Аналіз прогнозованих результатів та ефективності використання методу казкотерапії у роботі з клієнтом.

Приклад комплексної казкотерапевтичної програми соціально-педагогічної роботи з клієнтом:

Мета: подолати пригнічений емоційний стан клієнта, пов'язаний із втратою роботи, підвищити самооцінку й актуалізувати ресурсний потенціал, а також допомогти в пошуках нової роботи, яка відповідатиме вимогам клієнта.

Програма розрахована на 3 заняття (тривалістю дві години з перервою в один день) та подальшу соціально-педагогічну підтримку один раз на тиждень доки не мине необхідність.

Заняття 1.

Знайомство, розповідь клієнта про себе – 20 хвилин.

Постановка цілей подальшої соціально-педагогічної роботи (підписання контракту) – 20 хвилин.

Вправа “Коло” - 40 хвилин. Мета – дослідження ресурсних та проблемних сфер життя особистості. Клієнту пропонується заготовка: намальоване коло з п'ятьма-сімома рівними спицями як у колеса, які ділять коло на сектори. Кожен сектор “відповідає” за певну сферу життя клієнта (ці сфери визначаються спільно з клієнтом). Наприклад: здоров'я, друзі, родина, професійна діяльність, духовність, стосунки. Клієнт має замалювати кожен сектор настільки, наскільки він вважає реалізованою цю сферу його життя. Після цього спеціаліст наголошує на тому, які сфери життя клієнта розвинені добре (на них можна спиратися, використовувати як ресурс), а які не досить добре (варто проговорити, як ці сфери життя можна розвивати за допомогою інших). При виконанні цієї вправи доцільним також буде обговорення тих якостей клієнта, які можуть посприяти поліпшенню різних сфер його життя.

Навчальна вправа зі створення резюме – 30 хвилин.

Прощання та домашнє завдання (написати власне резюме) – 10 хвилин.

Заняття 2.

Проведення тестування з метою визначення найбільш прийнятної сфери діяльності – 20 хвилин.

Перевірка домашнього завдання із зауваженнями та корегуванням. Створення остаточного варіанту резюме та розміщення його в системі Internet на сайтах, як пропонують роботу. Соціальний педагог також направляє клієнта з готовим резюме до центру зайнятості – 40 хвилин.

Вправа “Карта казкової країни” (малювання карти, вибір героя та описання подорожі картою від імені героя) – 60 хвилин. Мета – дослідження цілей та актуальних потреб особистості клієнта, а також способів їх досягнення.

Заняття 3.

Визначення особистісних якостей, які, на думку клієнта, сприятимуть ефективним пошукам роботи і, навпаки, якостей, які цьому заважатимуть. Обговорення шляхів подолання “негативних” якостей – 20 хвилин.

Рольова гра “Співбесіда”. Метою гри є імітація ситуації прийому на роботу. Соціальний педагог при цьому виступає в ролі роботодавця, а клієнт – у ролі здобувача роботи, який прийшов на співбесіду. Потім можна помінятися ролями. Обговорення прийомів успішної співбесіди – 30 хвилин.

Вправа “Острів скарбів” - 60 хвилин. Мета – актуалізація й розвиток ресурсного потенціалу клієнта.

Прощання і завдання на наступний тиждень: відвідати центр зайнятості, проаналізувати місцеву пресу щодо наявності робочих місць в обраній сфері діяльності – 10 хвилин.

Список рекомендованої літератури:

1. Бретт Д. “Жила-была девочка, похожая на тебя...” Психотерапевтические истории для детей / Дорис Бретт [пер. с англ. Г. Павлова]. – М. : Класс, 1996. – 145 с.
2. Збірка казок та оповідань до “Програми занять з профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх у регіонах

- України” / [за заг. ред. Т. В. Журавель; авт.–упор. О. А. Виноградова, Т. В. Журавель, О. М. Лозован]. – К. : Калита, 2005. – 96 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Сказки звездной страны Зодиакалии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
 4. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Игры в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Речь, 2006. – 208 с.
 5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Питер, 1998. – 256 с.
 6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Е. А. Тихонова. – СПб. : Речь, 2003. – 200 с.
 7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Д. Б. Кудзилов. – СПб. : Речь, 2004. – 144 с.
 8. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в педагогике / Людмила Дмитриевна Лебедева. – М. : Педагогика, 2000 – 243 с.
 9. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика / Людмила Дмитриевна Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.
 10. Набойкина Е. Л. Сказки и игры с “особым” ребенком / Елена Леонидовна Набойкина. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
 11. Паркин М. Сказки для тренеров. Как использовать сказки, истории и метафоры в обучении сотрудников / Маргарет Паркин. – М. : Добрая книга, 2005. – 304 с.
 12. Пезешкян Н. Торговец и попугай. Восточные истории в позитивной психотерапии / Носсрат Пезешкян. – Владивосток : ЛАИНС, 2003. – 110 с.
 13. Притчи народов мира / [сост. О. Капраловой]. – М. : Эксмо, 2008. – 288 с.
 14. Притчи, сказки, метафоры в развитии ребенка / [под ред. А. К. Колеченко]. – СПб. : Речь, 2006. – 296 с.
 15. Філь О. В. Використання техніки “Казкові фігурки” у казкотерапевтичній роботі зі студентами / О. В. Філь // Простір арт-терапії: хаос, структура, стихія : тези доповідей VI міждисциплін. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. – К. : Мілленіум, 2009. – С. 64–66.

Підсумкове анкетування студентів по завершенні курсу

Запитання	Ступінь оцінювання (0 – цілком незадовільно; 5 – дуже добре)
1. Оцініть, наскільки мета курсу “Основи казкотерапії” співвідноситься із: - Вашою навчальною метою; - Вашими професійними інтересами; - Вашими особистісними зацікавленнями.	0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5
2. Наскільки зміст курсу відповідав Вашим очікуванням?	0 1 2 3 4 5
3. Чи викликала тема курсу інтерес?	0 1 2 3 4 5
4. Назвіть теми занять, які Вам найбільше сподобалися, запам’яталися	
5. Які теми Ви хотіли б розглянути більш докладно?	
6. Як Ви оцінюєте атмосферу та стиль організації занять з курсу?	0 1 2 3 4 5
7. Як Ви оцінюєте загальне матеріально-технічне забезпечення курсу?	0 1 2 3 4 5
8. Як Ви оцінюєте загальний рівень проведення лекційних занять?	0 1 2 3 4 5
9. Як Ви оцінюєте загальний рівень проведення практичних занять?	0 1 2 3 4 5
10. Наскільки курс задовольнив Ваші потреби у: - одержанні знань; - отриманні інформації; - набутті професійних умінь/навичок; - розвитку особистісних якостей.	0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5
11. Як Ви оцінюєте побудову та структуру курсу?	0 1 2 3 4 5
12. Як Ви оцінюєте загальну кваліфікацію педагога?	0 1 2 3 4 5
13. Як Ви оцінюєте власні навчальні успіхи в: - одержанні знань; - отриманні інформації; - набутті професійних умінь/навичок; - розвитку особистісних якостей.	0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5 0 1 2 3 4 5
14. Чи задоволені Ви загалом своїми навчальними успіхами?	0 1 2 3 4 5
15. Як Ви оцінюєте власну активність під час аудиторних занять?	0 1 2 3 4 5
16. Як Ви оцінюєте власну активність під час самостійної роботи?	0 1 2 3 4 5
17. Оцініть, наскільки знання та досвід, отримані під час вивчення курсу “Основи казкотерапії” можуть бути корисні у власній професійній діяльності	0 1 2 3 4 5
18. Як Ви оцінюєте вибір та ефективність методів та технологій навчання?	0 1 2 3 4 5
19. Назвіть форми та методи роботи, які вам найбільше сподобалися, запам’яталися	
20. Які форми та методи роботи з казкою Ви вважаєте найбільш доцільними у власній професійній діяльності?	

Примітки:

0 – цілком незадовільно; 1 – незадовільно; 2 – задовільно; 3 – посередньо;
4 – добре; 5 – дуже добре.

Визначення загальної задоволеності студентами курсом

1. Наскільки Ви задоволені власною діяльністю та досягненнями по завершенні курсу?

- a) максимально задоволений;
- b) задоволений;
- c) мені байдуже, не визначився;
- d) незадоволений;
- e) максимально незадоволений.

2. Наскільки Ви задоволені загальною організацією та рівнем викладання курсу?

- a) максимально задоволений;
- b) задоволений;
- c) мені байдуже, не визначився;
- d) незадоволений;
- e) максимально незадоволений.

Індекс визначається за формулою:

$$I = \frac{a (+1) + b (+0,5) + c (-0,5) + d (-1) + e (0)}{N},$$

- де +1 (a) – максимум задоволеності;
+0,5 (b) – задоволеність;
0 (e) – невизначене чи байдуже ставлення;
-0,5 (c) – максимум незадоволеності;
a, b, c, d, e – відповідна кількість досліджуваних;
I – загальний індекс задоволеності;
N – загальна кількість досліджуваних.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ

1. Індивідуальне завдання передбачає розробку студентом казкотерапевтичної програми, яка може використовуватись соціальним педагогом у майбутній професійній діяльності. Програма створюється на основі матеріалів лекцій та практичних занять з курсу “Основи казкотерапії”, а також самостійного вивчення літератури.

Вимоги до роботи

Програма має складатися із таких частин:

- вибір проблематики та групи клієнтів, на роботу з якими спрямована програма;
- постановка цілей та завдань роботи;
- підбір необхідних казкотерапевтичних методик з урахуванням мети та завдань роботи;
- розробка орієнтовного плану роботи з клієнтом чи групою;
- аналіз отриманих результатів та прогнозування ефективності її використання у роботі з клієнтом чи групою.

20 балів

2. Індивідуальне завдання передбачає адаптування студентом існуючої казкотерапевтичної методики для соціально-педагогічної діяльності. Робота проводиться на основі матеріалів лекцій та практичних занять з курсу “Основи казкотерапії”, а також самостійного вивчення літератури.

Вимоги до роботи: адаптована методика має містити обґрунтування доцільності її використання у роботі соціального педагога із клієнтами з конкретною проблематикою, а також прогнозування ефективності її використання у роботі з клієнтом чи групою.

10 балів

3. Створення “портрету” соціального педагога казкотерапевта. Робота передбачає дві форми: групову та індивідуальну, і складається з двох частин: створення колажу, його описання (у вигляді есе) та представлення.

Частини портрету, обов’язкові для висвітлення:

- професійно-діяльнісна (наявність необхідних знань, сформованість умінь роботи з клієнтом із застосуванням методу казкотерапії);
- індивідуально-особистісна (сформованість особистісних якостей, необхідних для ефективного використання методу казкотерапії у професійній діяльності);
- функціонально-рольова (реалізація соціальним педагогом власного функціонально-рольового потенціалу при використанні методу казкотерапії);
- креативно-адаптивна (реалізація творчого підходу до використання методу казкотерапії у професійній соціально-педагогічній діяльності).

10 балів

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна література:

1. Аникин В.П. Русская народная сказка. - М.: Худож. лит., 1984. - 176 с.
2. Бретт Д. “Жила-была девочка, похожая на тебя...” Психотерапевтические истории для детей / Дорис Бретт [пер. с англ. Г. Павлова]. – М. : Класс, 1996. – 145 с.
3. Вачков И. В. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку / Игорь Викторович Вачков. – М. : Ось-89, 2001. – 144 с.
4. Гнездилов А. В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Балугу) / Андрей Владимирович Гнездилов. – СПб. : Речь, 2002. – 290 с.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 2001. – 315 с.
6. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
7. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Питер, 1998. – 256 с.
8. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Е. А. Тихонова. – СПб. : Речь, 2003. – 200 с.
9. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Психодиагностика через рисунок в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Д. Б. Кудзилов. – СПб. : Речь, 2004. – 144 с.
10. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Формы и методы работы со сказками / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2006. – 240 с.
11. Набойкина Е. Л. Сказки и игры с “особым” ребенком / Елена Леонидовна Набойкина. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
12. Соколов Д. Сказки и сказкотерапия / Дмитрий Соколов. – М. : Класс, 1997. – 146 с.
13. Соціальна педагогіка : теорія і технології / [за ред. І.Д. Звереві]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
14. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / [І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
15. Стишенок И. В. Сказка в тренинге: коррекция, развитие, личностный рост. – СПб.: Речь, 2005. - 144 с.

Додаткова література:

1. Алексеенко В. В. Играем в сказку. Воспитание и развитие личности ребенка 2–7 лет / В. Алексеенко, Я. Лощинина. – М. : РИПОЛ классик: ДОМ XXI век, 2008. – 218 с.
2. Арановская-Дубовис Д. Роль сказки в психологическом развитии ребенка-дошкольника / Д. Арановская-Дубовис, Е. Заика, Е. Цопа // Практическая психология и социальная работа. – 2000. – № 3. – С. 10–12.

3. Бреусенко-Кузнецов А. А. Опыт сказочничества. Динамика ценностно-смысловой сферы личности в условиях экзистенциального кризиса / Александр Анатолиевич Бреусенко-Кузнецов. – К. : КВИЦ, 2005. – 386 с.
4. Брун Б., Педерсен Е., Рунберг М. Сказки для души. использование сказок в психотерапии. - М.: Информационный центр психологической культуры, 2000. - 184 с.
5. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей / О. В. Бурчик // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2005. – Вип. 25. – С. 203–205.
6. Васильцова З. П. Мудрые заповеди народной педагогики. – М.: Педагогика, 1988. – 160 с.
7. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті / Олена Вознесенська, Людмила Мова // Шкільний світ. – К., 2007. – 120 с.
8. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як інноваційний напрям розвитку особистості студента в системі вищої освіти // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації / Олена Леонідівна Вознесенська. – К., 2007. – С. 268–275.
9. Гордон Д. Терапевтические метафоры. Оказание помощи другим посредством зеркала / Дэвид Гордон. – СПб. : Белый кролик, 1995. – 196 с.
10. Горностаева М. В. Миф и сказка как символические системы // Вестник Московского университета. Серия 18. - Социология и политология. - 2001. - № 3. - С. 113 - 125.
11. Давыдова Т., Пронин В. Сказка // Литературная учеба. - 2003. - № 1. - С. 215 - 217.
12. Збірка казок та оповідань до “Програми занять з профілактики ВІЛ/СНІДу та ризикової поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх у регіонах України” / [за заг. ред. Т. В. Журавель; авт.–упор. О. А. Виноградова, Т. В. Журавель, О. М. Лозован]. – К. : Калита, 2005. – 96 с.
13. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Сказки звездной страны Зодиакалии / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Питер, 1998. – 300 с.
14. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Игры в сказкотерапии / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб. : Речь, 2006. – 208 с.
15. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Тайный шифр женских сказок / Татьяна Дмитриевна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2006. – 272 с.
16. Зинкевич-Евстигнеева Т. Комплексная сказкотерапия как новая психолого-педагогическая технология / Татьяна Зинкевич-Евстигнеева, Елена Михайлова // Журнал практического психолога. – 1998. – № 5. – С. 44–45.
17. Кирилук О. С. Універсалії культури і семіотика дискурсу: казка та обряд. Монографія. - Одеса, 2003. - 370 с.
18. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в педагогике / Людмила Дмитриевна Лебедева. – М. : Педагогика, 2000 – 243 с.
19. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика / Людмила Дмитриевна Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.

20. Маранцман Е.К. Постигание сказки // Литература в школе. - 2005. - №6. - С. 32 - 35.
21. Никифоров А.И. Сказка, ее бытование и носители / Вступительная статья к сборнику О.И.Капицы Русские народные сказки. - М. - Л.: Госиздат, 1980. - С. 7-8.
22. Огненко Н. Волшебная сила сказки: осуществление мечты и полцарства в придачу. Игра “Дворец желаний” / Надежда Огненко. – СПб. : Речь, 2008. – 208 с.
23. Паркин М. Сказки для тренеров. Как использовать сказки, истории и метафоры в обучении сотрудников / Маргарет Паркин. – М. : Добрая книга, 2005. – 304 с.
24. Пезешкян Н. Торговец и попугай. Восточные истории в позитивной психотерапии / Носсрат Пезешкян. – Владивосток : ЛАИНС, 2003. – 110 с.
25. Плетка О. Сказка как отражение внутренней символики клиента / О. Плетка // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : Міленіум, 2008. – С. 33–35.
26. Померанцева Э.В. Русское народное поэтическое творчество. - М.: Учпедгиз, 1956. - 295 с.
27. Притчи народов мира / [сост. О. Капраловой]. – М. : Эксмо, 2008. – 288 с.
28. Притчи, сказки, метафоры в развитии ребенка / [под ред. А. К. Колеченко]. – СПб. : Речь, 2006. – 296 с.
29. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки. – Л.: Изд-во Ленинградского гос. ун-та, 1986. – 480 с.
30. Пропп В. Морфология волшебной сказки. Исторические корни волшебной сказки. – М.: АСТ, 1998. – 467 с.
31. Протасова Е. Разыгрываем сказки-самоделки / Е. Протасова // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 4. – С. 74–81.
32. Русские народные сказки. Сказки братьев Гримм. Сказки Гауфа. – М.: Мегapolis-Экспресс, 1992. – 400 с.
33. Сергеева Т. Логопедические сказки-помощники / Т. Сергеева // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 2. – С. 40–48.
34. Сергеева Т. Логопедические сказки-помощники / Т. Сергеева // Дошкольное воспитание. – 2001. – № 5. – С. 61 – 72.
35. Тренинг по сказкотерапии / [под ред. Зинкевич-Евстигнеевой Т.Д.] – СПб.: Речь, 2004. – 254 с.
36. Філь О. В. Використання техніки “Казкові фігурки” у казкотерапевтичній роботі зі студентами / О. В. Філь // Простір арт-терапії: хаос, структура, стихія : тези доповідей VI міждисциплін. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. – К. : Мілленіум, 2009. – С. 64–66.
37. Філь О. В. Казкотерапія у соціально-педагогічній практиці / О. В. Філь // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. ст. Педагогічні науки. – 2008. – № 1. – С. 225–230.
38. Франц фон М.-Л. Психология сказки. – СПб.: БСК, 1998.

39. Чой А Енг Первый опыт изучения русской волшебной сказки с позиций этнологии. В.Я.Проп // Актуальные проблемы современной науки. - 2004. - № 1. - С. 11 - 22.
40. Шемшурина А. И. Роль сказки в воспитании детей / А. И. Шемшурина // Этическое воспитание. – 2002. – № 1. – С. 63–64.
41. Якименко С. І. Казка у навчально-виховному процесі / С. І. Якименко // Початкова школа. – 1988. – № 2. – С. 31–35.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ЗАПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Дайте визначення понять „усна народна творчість”, „казка”, „легенда”, „притча”, „історія”. Розкрийте їх основні особливості.
2. Як співвідносяться казка та міф. Розмежуйте ці поняття.
3. Які види та жанри казок ви знаєте. Наведіть приклади.
4. Дайте визначення поняття „казкотерапія”.
5. Назвіть характерні риси казки в контексті методу казкотерапії.
6. Розкрийте роль казки, яку вона відігравала у народній педагогіці.
7. У чому полягає сутність лінгвістичного дослідження чарівних казок В. Я. Пропом.
8. Наведіть приклади основних функцій, які виконують дійові особи у казці (за В. Я. Пропом).
9. Назвіть ролі, які виконують герої в чарівній казці (за в. Я. Пропом). Дайте коротку характеристику кожної з них.
10. Дайте характеристику та наведіть приклади ролі „антагоніста (шкідника)” в чарівній казці (за В. Я. Пропом).
11. Дайте характеристику та наведіть приклади ролі „дарителя” в чарівній казці (за В. Я. Пропом).
12. Дайте характеристику та наведіть приклади ролі „помічника” в чарівній казці (за В. Я. Пропом).
13. Дайте характеристику та наведіть приклади ролі „персонажа або предмету, якого розшукує герой” в чарівній казці (за В. Я. Пропом).
14. Дайте характеристику та наведіть приклади ролі „відправника” в чарівній казці (за В. Я. Пропом).
15. Дайте характеристику та наведіть приклади ролі „героя” в чарівній казці (за В. Я. Пропом).
16. Дайте характеристику та наведіть приклади ролі „несправжнього героя” в чарівній казці (за В. Я. Пропом).
17. Розкрийте основні особливості дослідження казки в контексті психологічної науки.
18. Розкрийте особливості дослідження казок та міфів К. Г. Юнгом.
19. Розкрийте особливості дослідження казок та міфів М. Л. фон Франц.
20. Розкрийте роль і місце казки у виховному процесі сучасності.
21. Розкрийте особливості використання казки у роботі В. Сухомлинського.
22. Перерахуйте етапи розвитку казкотерапії. Розкрийте сутність кожного з них.
23. У чому полягає сутність розповідання казок.
24. Розкрийте різні варіанти розповідання казок в контексті методу казкотерапії.

25. У чому полягає сутність створення казок.
26. Розкрийте різні варіанти створення казок в контексті методу казкотерапії.
27. У чому полягає сутність аналізу казок.
28. Наведіть один із варіантів аналізу казок в контексті методу казкотерапії.
29. У чому полягає сутність малювання казок.
30. Розкрийте різні варіанти малювання в контексті методу казкотерапії.
31. У чому полягає сутність інсценізації казок.
32. Розкрийте різні варіанти інсценізації казок в контексті методу казкотерапії.
33. У чому полягає сутність імідж-терапії в контексті методу казкотерапії.
34. Розкрийте різні варіанти використання медитативних казок в контексті методу казкотерапії.
35. Назвіть функції соціального педагога, які реалізуються ним у процесі використання методу казкотерапії. Охарактеризуйте одну з них.
36. Назвіть групи клієнтів соціального педагога, у роботі з якими доцільним використання методу казкотерапії. Охарактеризуйте одну з них.
37. Розкрийте особливості індивідуальної форми казкотерапевтичної роботи. Наведіть приклад.
38. Розкрийте особливості групової форми казкотерапевтичної роботи. Наведіть приклад.
39. У чому полягають особливості застосування казки для діагностики проблеми клієнта соціального педагога.
40. Назвіть відомі вам діагностичні казкотерапевтичні методики. Охарактеризуйте одну з них.
41. У чому полягає сутність проєктивної діагностики.
42. Що таке проєктивна графічна діагностика в казкотерапії. Наведіть приклад.
43. Охарактеризуйте вербальну проєктивну казкотерапевтичну діагностику. Наведіть приклад.
44. Розкрийте сутність казкотерапії як корекційного методу. Наведіть приклад корекційних казкотерапевтичних методик і охарактеризуйте одну з них.
45. Розкрийте сутність казкотерапії як розвиваючого методу. Наведіть приклад розвиваючих казкотерапевтичних методик і охарактеризуйте одну з них.
46. Розкрийте сутність казкотерапії як терапевтичного методу. Наведіть приклад терапевтичних казкотерапевтичних методик і охарактеризуйте одну з них.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

	Критерії та показники оцінки навчально-пізнавальної діяльності студентів	Кількість балів	Загальна кількість балів
Виступ на практичному занятті	➤ вільне володіння матеріалом, його переказ	1	5 балів
	➤ пояснення головних понять, наведення прикладів	1	
	➤ взаємодія з аудиторією, вміння ставити питання (питання проблемного характеру, на роздум, на кмітливість)	1	
	➤ використання наочності (роздаткових матеріалів, малювання на дошці, плакати)	1	
	➤ вміння робити висновки	1	
Доповнення на практичному занятті	➤ вільне володіння матеріалом, його переказ	1	5 балів
	➤ пояснення головних понять, наведення прикладів	1	
	➤ взаємодія з аудиторією, вміння ставити питання (питання проблемного характеру, на роздум, на кмітливість)	1	
	➤ вміння робити висновки	1	
	➤ використання матеріалів додаткової літератури, їх аналіз та рекомендація студентам	1	
Виступ-презентація на практичному занятті	1. висвітлення усіх питань	1	7 балів
	2. вільне володіння матеріалом, його переказ	1	
	3. схематичність побудови відповіді на кожне питання.	1	
	4. посилання на літературу	1	
	5. вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються	1	
	6. доцільність використаних фотографій та малюнків	1	
	7. взаємодія з аудиторією, вміння ставити питання (питання проблемного характеру, на роздум, на кмітливість)	1	
Робота на практичному занятті	Групова або індивідуальна робота на практичному занятті оцінюється в залежності від змісту завдання	0-5	5 балів
Індивідуальне завдання 1.	➤ вибір проблематики та групи клієнтів, на роботу з якими спрямована програма;	1	20 балів
	➤ грамотна постановка цілей та завдань роботи;	1	
	➤ підбір необхідних казкотерапевтичних методик з урахуванням мети та завдань роботи;	5	
	➤ розробка орієнтовного плану роботи з клієнтом чи групою;	10	
	➤ аналіз отриманих результатів та прогнозування ефективності її використання у роботі з клієнтом чи групою.	3	

Індивідуальне завдання 2	➤ підбір казкотерапевтичної методики;	1	10 балів
	➤ виділення можливих функцій використання обраної методики в соціально-педагогічному контексті;	1	
	➤ виділення груп клієнтів соціального педагога та окреслення проблематики, у вирішенні якої використання обраної методики буде найбільш доцільним;	2	
	➤ власне адаптування обраної методики для конкретної групи клієнтів, чи для вирішення певної соціально-педагогічної проблеми ;	5	
	➤ прогнозування ефективності використання обраної методики в роботі з клієнтом чи групою.	1	
Індивідуальне завдання 3	Наявність колажу:		10 балів
	➤ висвітлення всіх частин «портрету»	4	
	➤ естетичність виконання	1	
	Наявність есе:		
	➤ грамотний опис компонентів «портрету» (кожен із чотирьох компонентів оцінюється максимально 1 бал);	4	
	Представлення роботи із обов'язковими висновками аудиторії	1	

Критерії оцінювання відповіді студента на заліку

Залікове заняття з курсу “Основи казкотерапії” проводиться у вигляді усного опитування, яке складається з трьох запитань:

- теоретичне питання спрямоване на перевірку основних понять і знань з дисципліни;
- практико зорієнтоване питання, яке передбачає пояснення або характеристику окремих казкотерапевтичних методик та технік;
- написання певного виду казки: дидактичної, психокорекційної, психотерапевтичної, медитативної.

Теоретичне питання та практико зорієнтоване питання оцінюється за показниками повної і вірної відповіді (максимально 5 балів):

- 5 балів – повна і правильна відповідь,
- 3–4 бали – правильна але неповна відповідь;
- 0–2 балів – питання не розкрито, або майже не розкрито.

Написання казки – оцінюється максимально у 10 балів в залежності від:

- адекватність написаної казки її виду за отриманим завданням (3 бали),
- дотримання основних правил написання певного виду казки (2 бали);
- обґрунтування можливостей використання написаної казки та видів роботи з нею (5 балів).

ДІАГНОСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНО-КРЕАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Методика діагностики рівня емпатичних здібностей В. В. Бойко

Дайте будь-ласка відповідь на наступні запитання і занесіть свої відповіді у таблицю. Відповідь має бути однозначною – “так” або “ні”. Намагайтеся відповідати чесно. Пам’ятайте, немає правильних і неправильних відповідей. Успіхів!

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36

1. Я маю звичку уважно вивчати обличчя та поведінку людей, щоб зрозуміти їх характер, схильності, здібності.
2. Якщо оточуючі проявляють ознаки нервозності, я зазвичай залишаюся спокійним.
3. Я більше вірю переконанням свого розуму ніж інтуїції.
4. Я вважаю досить доречним для себе цікавитися домашніми проблемами співробітників.
5. За необхідності я можу легко увійти в довіру до людини.
6. Зазвичай я з першої ж зустрічі вгадую «споріднену душу» в людині.
7. Я з цікавості зазвичай заводжу розмову про роботу, політику з випадковими попутниками у потягу, літаку.
8. Я втрачаю душевну рівновагу, якщо оточуючі чимось пригнічені.
9. Моя інтуїція – надійніший засіб розуміння оточуючих, ніж знання чи досвід.
10. Проявляти цікавість до внутрішнього світу іншої особистості – безтактно.
11. Часто своїми словами я ображаю близьких мені людей, не помічаючи цього.
12. Я легко можу уявити себе якоюсь твариною, відчутти її поведінку та стан.
13. Я рідко розмірковую про причини вчинків людей, які мають до мене безпосереднє відношення.
14. Я рідко приймаю близько до серця проблеми своїх друзів.
15. Зазвичай за декілька днів я відчуваю: щось має статися з близькою мені людиною, і очікування справджуються.
16. У спілкуванні із діловими партнерами зазвичай намагаюся уникати розмов про особисте.
17. Іноді близькі докоряють мені у черствості, неухважності до них.
18. Мені легко вдається копіювати інтонацію, міміку людей, наслідуючи їх.
19. Мій цікавий погляд часто бентежить нових партнерів.
20. Чужий сміх зазвичай заражає мене.
21. Часто, діючи навдачу, я тим не менш знаходжу правильний підхід до людини.
22. Плакати від щастя – немає сенсу.

23. Я здатен повністю злитися з коханою людиною, ніби розчинившись у ній.
24. Мені рідко зустрічалися люди, яких я розумів би без зайвих слів.
25. Я невільно чи з цікавості часто підслуховую розмови сторонніх людей.
26. Я можу залишатися спокійним, навіть якщо всі навколо мене хвилюються.
27. Мені простіше несвідомо відчутти сутність людини, ніж зрозуміти її, “розклавши по поличках”.
28. Я спокійно ставлюся до незначних неприємностей, які трапляються у когось із членів родини.
29. Мені важко було б задушевно, довірливо розмовляти із настороженою, замкненою людиною.
30. У мене творча натура – поетична, художня, артистична.
31. Я без особливої цікавості вислуховую сповіді нових знайомих.
32. Я сумую, якщо бачу людину, яка плаче.
33. Моє мислення більше вирізняється конкретністю, суворістю, послідовністю, ніж інтуїцією.
34. Коли друзі починають говорити про свої неприємності, я вважаю за краще перевести розмову на іншу тему.
35. Якщо я бачу, що у когось із близьких погано на душі, то зазвичай утримуюсь від розпитування.
36. Мені важко зрозуміти, чому дурниці можуть сильно засмучувати людей.

I		II		III		IV		V		VI	
1	+	2	-	3	-	4	+	5	+	6	+
7	+	8	+	9	+	10	-	11	-	12	+
13	-	14	-	15	+	16	-	17	-	18	+
19	+	20	+	21	+	22	-	23	-	24	-
25	+	26	-	27	+	28	-	29	-	30	+
31	-	32	+	33	-	34	-	35	-	36	-
мах	6	мах	6	мах	6	мах	6	мах	6	мах	6

Якщо відповідь на запитання співпадає з ключем, підрахуйте кількість балів відповідно до каналів емпатії: I – раціональний канал емпатії, II – емоційний канал емпатії, III – інтуїтивний канал емпатії, IV – установики, які сприяють або перешкоджають емпатії, V – проникаюча здатність в емпатії, VI – ідентифікація в емпатії.

- 28-36 – високий рівень емпатії
 19-27 – середній рівень емпатії
 10-18 – низький рівень емпатії
 0-9 – дуже низький рівень емпатії

Методика вимірювання ригідності

Дайте будь-ласка відповідь на наступні запитання. Відповідь має бути однозначною – “так” або “ні”. Намагайтеся відповідати чесно. Пам’ятайте, немає правильних і неправильних відповідей. Успіхів!

№	Зміст твердження
1	Корисно читати книги, у яких містяться думки, протилежні моїм власним.
2	Мене дратує, коли відволікають від важливої роботи (наприклад, просять поради).
3	Свята необхідно святкувати із родичами.
4	Я можу бути у дружніх стосунках із людьми, чиї вчинки не схвалюю.
5	У грі я прагну вигравати.
6	Коли я спізнююся кудись, я не в змозі думати про щось інше окрім того, як швидше доїхати.
7	Мені складніше зосередитися, ніж іншим.
8	Я багато часу приділяю тому, щоб усі речі лежали на своїх місцях.
9	Я дуже напружено працюю.
10	Непристойні жарти часто викликають у мене сміх.
11	Впевнений, що за моєю спиною про мене говорять.
12	Мене легко переспорити.
13	Я надаю перевагу ходити відомими маршрутами.
14	Все своє життя я суворо слідую принципам, заснованим на почутті обов’язку.
15	Часом мої думки проносяться швидше, ніж я встигаю їх висловити.
16	Буває, що чиясь безглузда помилка викликає у мене сміх.
17	Буває, що мені на думку спадають погані слова, часто навіть лайка, і я ніяк не можу їх позбутися.
18	Я впевнений, що за моєї відсутності про мене говорять.
19	Я спокійно виходжу з дому, не турбуючись про те, чи замкнені двері, чи вимкнене світло, газ тощо.
20	Найскладніше для мене у будь-якій справі – це початок.
21	Я, практично завжди, дотримуюся своїх обіцянок.
22	Неможна суворо засуджувати людину, яка порушує формальні правила.
23	Мені часто доводилося виконувати розпорядження людей, які знають набагато менше за мене.
24	Я не завжди говорю правду.
25	Мені складно зосередитися на якійсь задачі або роботі.
26	Дехто настроєний проти мене.
27	Я люблю доводити розпочату справу до кінця.
28	Я завжди намагаюся не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні.
29	Коли я йду чи їду вулицею, я часто помічаю зміни в оточуючій обстановці – підстрижені кущі, нові рекламні щити тощо.
30	Іноді я так наполягаю на своєму, що люди втрачають терпець.
31	Іноді знайомі шуткують над моєю акуратністю та педантичністю.

32	Якщо я не правий, я не серджуся.
33	Зазвичай мене насторожують люди, які ставляться до мене більш доброзичливо, ніж я очікував.
34	Мені складно відволіктися від розпочатої роботи навіть ненадовго.
35	Коли я бачу, що мене не розуміють, я легко відмовляюся від намірів довести щось.
36	У скрутні моменти я вмію піклуватися про інших.
37	У мене потяг до зміни місць, і я щасливий, коли прогулююся десь чи подорожую.
38	Мені нелегко переключитися на нову справу, але потім, розібравшись, я справляюся з нею краже за інших.
39	Мені подобається детально вивчати те, чим я займаюся.
40	Мати чи батько примушували мене підкорятися навіть тоді, коли я вважав це нерозумним.
41	Я вмію бути спокійним і навіть дещо байдужим при виді чужого нещастя.
42	Я легко переключаюся з однієї справи на іншу.
43	З усіх думок із суперечливого питання лише одна є дійсно вірною.
44	Я люблю доводити свої вміння та навички до автоматизму.
45	Мене легко захопити новими ідеями.
46	Я намагаюся домогтися свого всупереч обставинам.
47	Під час монотонної роботи я мимоволі починаю змінювати спосіб дії, навіть якщо це інколи призводить до погіршення результату.
48	Люди часом заздять моєму терпінню та дотошності.
49	На вулиці, у транспорті я часто роздивляюся оточуючих людей.
50	Якщо б люди не були настроєні проти мене, я б домігся у житті значно більшого.
Всього	

Для визначення ступеня ригідності чи мобільності порівняйте отримані вами результати з ключем. Присвойте 1 бал за кожну відповідь “Ні” на питання 1, 4, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 18, 20, 23, 26, 27, 30, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 43, 44, 46, 48, 50. Та за відповідь “Так” на питання 2, 3, 5, 7, 10, 12, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 32, 35, 36, 37, 41, 42, 45, 47, 49. Підрахуйте результати.

0 – 13 – мобільний;

14 – 27 – проявляє риси ригідності та мобільності;

28 – 40 – ригідний.

Методика оцінювання комунікативних та організаторських нахилів

Вам необхідно відповісти на всі запропоновані запитання. Вільно висловлюйте свою думку за кожним із питань і відповідайте наступним чином: якщо Ваша відповідь на запитання позитивна, то у відповідній колонці листа відповідей поставте "+", якщо ж Ваша відповідь негативна – поставте "-". Майте на увазі, що запитання носять загальний характер і не можуть містити всі необхідні подробиці. Тому уявіть собі типові ситуації і не замислюйтесь над деталями. Відповідаючи на запитання, не намагайтесь справити хороше враження. Для нас важлива не конкретна відповідь, а сумарний бал за серією запитань. Успіхів!

1. Чи багато у вас друзів, із якими ви постійно спілкуєтесь?
2. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними вашої думки?
3. Чи довго вас турбує почуття провини, завданої вам кимось із ваших товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися у критичній ситуації?
5. Чи маєте ви прагнення до встановлення нових знайомств із різними людьми?
6. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
7. Чи правда, що вам приємніше та простіше проводити час із книгами чи іншими заняттями, ніж з людьми?
8. Чи легко ви відступаєте від своїх намірів за умови виникнення перешкод у їх здійсненні?
9. Чи легко ви встановлюєте контакти із людьми, значно старшими за вас?
10. Чи любите ви вигадувати та організовувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?
11. Чи складно для вас включитися у нову компанію?
12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні ті справи, які треба було зробити сьогодні?
13. Чи легко вам вдається встановлювати контакти із незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви домогтися того, щоб ваші товариші діяли у відповідності до ваших думок?
15. Чи важко вам освоюватися в новому колективі?
16. Чи правда, що у вас не буває конфліктів з товаришами через невиконання ними своїх обов'язків?
17. Чи прагнете ви за сприятливої нагоди познайомитися і поспілкуватися з новою людиною?
18. Чи часто у вирішенні важливих справ ви приймаєте ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі і хочеться побути наодинці?
20. Чи правда, що ви зазвичай погано орієнтуєтесь у незнайомому для вас оточенні?
21. Чи подобається вам постійно знаходитися серед людей?
22. Чи виникає у вас роздратування, якщо вам не вдається завершити почату справу?
23. Чи відчуваєте ви незручність та сором'язливість, коли треба взяти ініціативу на себе у знайомстві з новою людиною?

24. Чи правда, що ви втомлюєтесь від частого спілкування із товаришами?
25. Чи любляете ви брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто ви проявляєте ініціативу у вирішенні питань, які стосуються інтересів ваших товаришів?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих вам людей?
28. Чи правда, що ви рідко прагнете доводити свою правоту?
29. Чи ви вважаєте, що з легкістю можете внести позбавлення у малознайому для вас компанію?
30. Чи берете ви участь у громадській роботі у ВУЗі?
31. Чи прагнете ви обмежувати коло своїх знайомих невеликою кількістю осіб?
32. Чи правда, що ви не прагнете відстоювати власну думку чи рішення, якщо воно не було прийнятне вашими товаришами одразу?
33. Чи відчуваєте ви себе невимушено, потрапивши у незнайому для вас компанію?
34. Чи охоче ви беретеся за організацію різних заходів для своїх товаришів?
35. Чи правда, що ви не відчуваєте себе досить впевненим та спокійним, коли доводиться говорити щось великій групі людей?
36. Чи часто ви запізнюєтесь на ділові зустрічі та побачення?
37. Чи правда, що у вас багато друзів?
38. Чи часто ви опиняєтесь у центрі уваги своїх товаришів?
39. Чи часто ви ніяковієте, відчуваєтесь незручно при спілкуванні із малознайомими людьми?
40. Чи правда, що ви не дуже впевнено відчуваєтесь в оточенні великої групи товаришів?

Ключ

Комунікативні нахили		Організаторські нахили		Комунікативні нахили		Організаторські нахили	
1	так	2	так	3	ні	4	ні
5	так	6	так	7	ні	8	ні
9	так	10	так	11	ні	12	ні
13	так	14	так	15	ні	16	ні
17	так	18	так	19	ні	20	ні
21	так	22	так	23	ні	24	ні
25	так	26	так	27	ні	28	ні
29	так	30	так	31	ні	32	ні
33	так	34	так	35	ні	36	ні
37	так	38	так	39	ні	40	ні

Підрахуйте суму отриманих балів у відповідності до ключа: за кожне співпадіння вашої відповіді з ключем нарахуйте один бал.

Вирахуйте коефіцієнт комунікативних (Kx) та організаторських (Ko) нахилів:

Коефіцієнт комунікативних нахилів = сума за шкалою комунікативних нахилів /20

Коефіцієнт організаторських нахилів = сума за шкалою організаторських нахилів /20

Шкала оцінок комунікативних та організаторських нахилів

Кх	Ко	Шкальна оцінка
0,10 – 0,45	0,20 – 0,55	1 – нульовий
0,45 – 0,55	0,56 – 0,65	2 – низький
0,56 – 0,65	0,66 – 0,70	3 – середній
0,66 – 0,75	0,71 – 0,80	4 – середній
0,75 – 1,00	0,81 – 1,00	5 – високий

Методика визначення внутрішнього творчого середовища

Інструкція І. Шановний респондент! На шкалі оцінок позначте, будь-ласка, ту, яка найкраще відображає Вашу самооцінку.

1	Уважний	5	4	3	2	1	Неуважний
2	Ентузіаст	5	4	3	2	1	Пасивний
3	Енергійний	5	4	3	2	1	Лінивий
4	Відкритий	5	4	3	2	1	Закритий
5	Гнучкий	5	4	3	2	1	Впертий
6	Позитивний	5	4	3	2	1	Негативний
7	Вдумливий	5	4	3	2	1	Схильний до спонтанних рішень
8	Має почуття гумору	5	4	3	2	1	Не має почуття гумору
9	Щасливий	5	4	3	2	1	Нещасливий
10	Вільний	5	4	3	2	1	Залежний
11	Впевнений в собі	5	4	3	2	1	Відсутня впевненість в собі
12	Спостережливий	5	4	3	2	1	Відсутня спостережливість
13	Оптимістичний	5	4	3	2	1	Песимістичний
14	Сприйнятливий	5	4	3	2	1	Відсутня сприйнятливість
15	Наполегливий	5	4	3	2	1	Відсутня наполегливість
16	Допитливий	5	4	3	2	1	Відсутня допитливість
17	Дисциплінований	1	2	3	4	5	Недисциплінований
18	Обов'язковий	1	2	3	4	5	Необов'язковий
19	Відкритий до інтуїції	5	4	3	2	1	Закритий до інтуїції
20	Емоційний	5	4	3	2	1	Неемоційний
21	Терплячий	5	4	3	2	1	Нетерплячий
22	Нонконформіст	5	4	3	2	1	Пристосуванець
23	Оригінал	5	4	3	2	1	Неоригінальний
24	Схильний до стандартних рішень	1	2	3	4	5	Схильний до малостандартних, оригінальних та новаторських рішень

Визначення результатів: сума балів : 24 = ВТС І (внутрішнє творче середовище)
ВТС І = _____

Інструкція II. Дайте, будь-ласка, відповідь на наступні запитання.

№	Твердження	Відповідь				
		а) завжди	б) часто	в) іноді	г) зрідка	д) ніколи
1	Ви завзято рухаєтесь до вирішення проблеми.					
2	Ви здатні на ризик заради вирішення задачі.					
3	Ви шукаєте позитивні сторони в кожній ідеї.					
4	Ви збираєте максимум інформації по своїй проблемі, перед тим, як її вирішити.					
5	Ви перевіряєте всі свої початкові припущення.					
6	Ви використовуєте фантазію при пошуку рішення.					
7	Ви завжди вирішуєте проблему до кінця.					
8	Вам важко переносити чийсь надмірний вплив на вас.					
9	Ви звертаєтесь до своєї уяви при вирішенні певних задач.					
10	Ви не поспішаєте при прийнятті кінцевого рішення.					
11	Ви концентруєте всю свою увагу на вирішення задачі.					
12	Вам легко вдається синтез усієї інформації, яка стосується задачі.					
13	При вирішення задачі ви використовуєте певні аналоги.					
14	Ви швидко знаходите велику кількість потенційних вирішень завдання.					
15	Вам легко дається аналіз варіантів рішення.					
16	Ви глибоко та детально розглядаєте проблему.					
17	Ви весь час думаєте над рішенням проблеми.					
18	Ви у всьому покладаєтесь на свою інтуїцію.					
19	Ви надаєте перевагу оригінальним вирішенням проблем.					

20	Ви довго розмірковуєте над варіантами рішень, перш ніж прийняти чи відкинути їх.					
----	--	--	--	--	--	--

Аналіз відповідей:

- а) завжди - 5 балів;
- б) часто - 4 бали
- в) іноді - 3 бали;
- г) зрідка - 2 бали;
- д) ніколи - 1 бал

Визначення результатів: сума балів : 20 = ВТС II (внутрішнє творче середовище) ВТС II = _____

Інструкція III. Прочитайте уважно наступні твердження і оберіть типовий варіант вашої поведінки у тій чи іншій описаній ситуації.

№	Твердження	Відповідь				
		а) завжди	б) часто	в) іноді	г) зрідка	д) ніколи
1	Ви шукаєте нові способи виконання тієї чи іншої роботи.					
2	Ви потребуєте вираження ваших творчих здібностей.					
3	Ви намагаєтесь розширити власний світогляд.					
4	Ви з готовністю беретеся за все нове.					
5	Ви активно удосконалюєте свої творчі здібності.					
6	Ви аналізуєте шляхи вирішення завдання після апробування його.					
7	Ви шукаєте для себе нові задачі.					
8	Ви читаете книги та статті, відвідуєте семінари чи використовуєте будь-які інші способи вдосконалення своїх творчих здібностей.					
9	Ви очікуєте реалізацію своїх творчих здібностей у найближчий час.					
10	У вас достатньо стимулів для створення сприятливого творчого середовища і ви впевнені в цьому.					

Аналіз відповідей:

- а) завжди - 5 балів;
- б) часто - 4 бали;
- в) іноді – 3 бали;
- г) зрідка - 2 бали;
- д) ніколи - 1 бал.

Визначення результатів: сума балів : 10 = ВТС III (внутрішнє творче середовище) ВТС III = _____

Визначення кінцевого результату проводиться шляхом помноження результатів усіх трьох методик: ВТС I x ВТС II x ВТС III = ССВТС (середній ступінь внутрішнього творчого середовища).

10 – 49 – дуже низький ступінь готовності ВТС 1 – шкальна оцінка – нульовий рівень;

50 – 74 – низький ступінь готовності ВТС 2 – шкальна оцінка – низький рівень;

75 – 99 – середній ступінь готовності ВТС 3 – шкальна оцінка – середній рівень;

100 – 125 – високий ступінь готовності ВТС 4 – шкальна оцінка – високий рівень

Методика визначення соціальної креативності особистості

Інструкція: У запропонованому нижче бланку вам необхідно за 9-бальною шкалою провести самооцінку особистісних якостей або частоту їх прояву у заданих ситуаціях життєдіяльності.

Бланк відповідей

№	Питання тесту	Шкала оцінок
1	Як часто розпочату справу вам вдається довести до логічного завершення?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
2	Якщо всіх людей умовно розділити на логіків та евристиків, тобто генераторів ідей, то в якій мірі ви є генератором ідей?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
3	Якою мірою ви відносите себе до рішучих людей?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
4	У якій мірі ваш «кінцевий продукт», ваше творіння частіше за все відрізняється від початкового проекту, задуму?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
5	Наскільки ви здатні проявити вимогливість та настирливість, щоб люди, які обіцяли вам щось, виконали обіцянку?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
6	Як часто ви вимушені виступати із критичними судженнями на чийсь адресу?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
7	Як часто вирішення проблем, які виникають у вас, залежить від вашої енергії та напористості?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

8	Який процент людей у вашому колективі найчастіше підтримують вас, ваші ініціативи та пропозиції? (Один бал — близько 10%)	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
9	Як часто у вас буває оптимістичний та веселий настрій?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
10	Якщо всі проблеми, які ви мали вирішувати за останній рік, умовно розділити на теоретичні та практичні, то скільки серед них практичних?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
11	Як часто вам доводилося відстоювати свої принципи, переконання?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
12	Якою мірою ваша товариськість, комунікабельність сприяє вирішенню життєво важливих для вас проблем?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
13	Як часто у вас виникають ситуації, коли головну відповідальність за вирішення найбільш складних проблем та справ у колективі вам доводиться брати на себе?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
14	Як часто і в якій мірі ваші ідеї, проекти вдавалося втілювати в життя?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
15	Як часто вам вдається, проявивши кмітливість і навіть заповзятливість, хоч у чомусь випередити своїх суперників по роботі чи навчанню?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
16	Як багато серед ваших друзів та близьких людей, які вважають вас людиною вихованою та інтелігентною?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
17	Як часто вам у житті доводилося робити щось таке, що було сприйняте навіть вашими друзями як несподіванка, принципово нова справа?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
18	Як часто вам доводилося докорінно реформувати своє життя чи знаходити принципово нові підходи у вирішенні старих проблем?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

Обробка та інтерпретація результатів

На основі сумарної кількості набраних балів визначте рівень вашого творчого потенціалу: 18-54 – дуже низький рівень; 55-99 – низький рівень; 100-129 – середній рівень; 130-162 – високий рівень.

Методика самооцінки творчого потенціалу особистості

Інструкція. Просимо вас дати свої відповіді на запропоновані питання. Для цього у бланку відповідей поряд із номером питання поставте свою відповідь у буквеній формі.

Текст опитувальника

1. Чи вважаєте ви, що оточуючий світ може бути покращений?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) так, але тільки в дечому.
2. Чи думаєте ви, що самі зможете брати участь у значних змінах оточуючого світу?
 - а) так, у більшості випадків;
 - б) ні;
 - в) так, у деяких випадках..
3. Чи вважаєте ви, що деякі ваші ідеї викличуть значний прогрес у тій сфері діяльності, яку ви обрали?
 - а) так;
 - б) звідки у мене можуть бути такі ідеї;
 - в) можливо і не значний прогрес, але якийсь успіх можливий.
4. Чи вважаєте ви, що у майбутньому будете відігравати таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити?
 - а) так;
 - б) навряд чи;
 - в) можливо.
5. Коли ви вирішуєте щось зробити, чи впевнені ви в тому, що все вийде?
 - а) звичайно;
 - б) часто охоплюють сумніви, чи зможу я зробити;
 - в) частіше впевнений, ніж не впевнений.
6. Возникает ли у вас желание заняться каким-то неизвестным для вас делом, в котором в данный момент вы некомпетентны, то есть совершенно его не знаете?
 - а) так, все невідоме приваблює мене;
 - б) ні;
 - в) все залежить від самої справи та обставин.
7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи відчуваєте ви бажання досягнути в ній досконалості?
 - а) так;
 - б) що виходить, те й добре;
 - в) якщо це не дуже складно, то так.
8. Якщо справа, яку ви не знаєте, вам подобається, чи хочете ви знати про неї все?
 - а) ні;
 - б) ні, треба вчитися найголовнішого;
 - в) ні, я тільки задовольню свою цікавість.
9. Якщо ви потерпаєте від невдачі, то

- а) якийсь час будете поводитись вперто, навіть наперекір здоровому глузду;
- б) одразу махнете рукою на цю справу, як тільки побачити її нереальність;
- в) продовжуватиму робити свою справу, поки здоровий глузд не покаже неможливість подолання перешкод.

10. Професію необхідно обирати, виходячи із:

- а) своїх можливостей і перспектив для себе;
- б) стабільності, значимості, важливості професії, потреби в ній;
- в) престижу та переваг, які вона забезпечить.

11. Подорожуючи, чи могли б ви легко орієнтуватися на маршруті, по якому вже пройшли?

- а) так;
- б) ні;
- в) якщо місцевість сподобалась і запам'яталась, то так.

12. Чи можете ви згадати одразу ж після бесіди все, що говорилося під час неї?

- а) так;
- б) ні;
- в) згадаю все, що мені цікаво.

13. Коли ви чуєте слово незнайомою мовою, чи можете ви його повторити по складах без помилок, навіть не знаючи його значення?

- а) так;
- б) ні;
- в) повторю, але не зовсім правильно.

14. У вільний час ви надаєте перевагу:

- а) залишитися наодинці, поміркувати;
- б) знаходитися в компанії;
- в) мені все рівно, буду я один чи в компанії.

15. Якщо ви займаєтесь якоюсь справою, то вирішуєте припинити її тільки тоді:

- а) коли справа завершена і здається вам відмінно виконаною;
- б) коли ви більш-менш задоволені зробленим;
- в) коли справа здається зробленою, хоча її ще можна зробити краще.

Але навіщо?

16. Коли ви одні, то ви:

- а) любите мріяти про якісь, можливо, абстрактні речі;
- б) будь-якою ціною намагаєтесь знайти собі конкретне заняття;
- в) іноді любите помріяти, але про речі, що пов'язані із вашими

справами.

17. Коли якась ідея захоплює вас, то ви станете думати про неї:

- а) незалежно від того, де і з ким ви знаходитесь;
- б) тільки наодинці;
- в) тільки там, де тиша.

18. Коли ви відстоюєте якусь ідею, то:

а) можете відмовитись від неї, якщо аргументи опонентів здадуться вам переконливими;

б) залишитесь при своїй думці, якщо супротив виявиться занадто сильним.

Обробка та інтерпретація результатів

Начисляється по 3 бали за відповідь “а”, по 1 балу за відповідь “б”, по 2 бали за відповідь “в”. Підраховується загальна сума балів. Рівень творчого потенціалу визначається за схемою: 18-23 – нульовий рівень; 24-35 – низький рівень; 36-47 – середній рівень; 48-54 – високий рівень.

Діагностика комунікативної толерантності (В.В. Бойко)

Інструкція. Вам надається можливість здійснити екскурс у розмаїття людських відносин. З цією метою вам пропонується оцінити себе в дев'яти запропонованих нескладних ситуаціях взаємодії з іншими людьми. При відповіді важлива перша реакція. Пам'ятайте, що немає поганих чи хороших відповідей. Відповідати треба, довго не розмірковуючи, не пропускаючи питання. Свої відповіді слід виставляти в колонці “бали”.

Перевірте себе: наскільки ви схильні приймати чи не приймати індивідуальності людей, які вам зустрічаються. Нижче наводяться судження; скористайтеся оцінками від 0 до 3 балів, щоб виразити, наскільки вони справедливі по відношенню до вас:

0 балів – зовсім не вірно;

1 – вірно деякою мірою (несильно)

2 – вірно значною мірою (значно)

3 – вірно у вищій мірі (дуже сильно)

№	Твердження	Бали
1	Повільні люди зазвичай діють мені на нерви.	
2	Мене дратують метушливі, непосидючі люди.	
3	Галасливі дитячі ігри переношу складно.	
4	Оригінальні, нестандартні, яскраві особистості зазвичай діють на мене негативно.	
5	Бездоганна у всіх відношеннях людина насторожила б мене.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: чи немає у вас тенденції оцінювати людей, виходячи із власного “Я”. Ступінь згоди із судженнями, як і в попередньому випадку, виражайте в балах від 0 до 3.

№	Твердження	Бали
1	Мене зазвичай виводить із рівноваги кмітливий співрозмовник.	
2	Мене дратують любителі поговорити.	
3	Мені важко було б розмовляти із байдужим для мене попутником у потязі, сам льоті, якщо б він проявив ініціативу.	
4	Мені важко було б розмовляти із попутником, який поступається	

	мені за рівнем знань та культури.	
5	Мені важко знайти спільну мову із партнерами іншого інтелектуального рівня, ніж у мене.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: якою мірою категоричні чи незмінні ваші оцінки на адресу оточуючих.

№	Твердження	Бали
1	Сучасна молодь викликає неприємні почуття своїм зовнішнім виглядом (зачіски, косметика, вбрання).	
2	Так звані “нові руські” зазвичай залишають неприємне враження своєю безкультурністю.	
3	Представники деяких національностей у моєму оточенні відверто несимпатичні для мене.	
4	Є тип чоловіків (жінок), яких я не люблю.	
5	Терпіти не можу ділових партнерів із низьким професійним рівнем.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: якою мірою ви вмієте приховувати або згладжувати неприємні враження при зіткненні з некомунікабельними якостями людей:

№	Твердження	Бали
1	Вважаю, що на грубість необхідно відповідати тим же.	
2	Мені важко приховати той факт, що людина мені чимось неприємна.	
3	Мене дратують люди, які прагнуть настояти на своєму.	
4	Мені неприємні самовпевнені люди.	
5	Зазвичай мені важко втриматися від зауваження на адресу озлобленої чи нервової людини, яка штовхається у транспорті.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: чи маєте ви схильність переробляти та перевиховувати партнера.

№	Твердження	Бали
1	У мене є звичка повчати оточуючих.	
2	Невиховані люди обурюють мене.	
3	Я часто ловлю себе на тому, що намагаюся виховувати когонебудь.	
4	Я за звичкою постійно роблю комусь зауваження.	
5	Я люблю командувати близькими.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: якою мірою ви схильні підганяти партнерів під себе, робити їх зручними.

№	Твердження	Бали
1	Мене дратують літні люди, коли вони в годину пік опиняються в міському транспорті чи в магазинах.	
2	Жити в номері готелю зі сторонньою людиною для мене просто тортури.	
3	Коли партнер не погоджується у чомусь з моєю правильною позицією, то зазвичай дратує мене.	
4	Я проявляю нетерпіння, коли мені заперечують.	
5	Мене дратує, коли партнер робить щось по-своєму, не так як мені того хочеться.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: чи притаманна вам така тенденція поведінки:

№	Твердження	Бали
1	Зазвичай я сподіваюся, що моїм кривдникам дістанеться по заслугам.	
2	Мені часто дорікають у буркотливості.	
3	Я довго пам'ятаю образи, нанесені мені тими, кого я ціную чи поважаю.	
4	Не можна прощати співробітникам безтактні жарти.	
5	Якщо діловий партнер ненавмисне задіне моє самолюбство, я все ж на нього ображусь.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: якою мірою ви терпимі до дискомфортних станів оточуючих:

№	Твердження	Бали
1	Я засуджую людей, які плачуться у чужу жилетку.	
2	Я не схвалюю колег (приятелів), які за зручних умов розповідають про свої хвороби.	
3	Я намагаюся уникати розмови, коли хтось починає жалітися на своє сімейне життя.	
4	Зазвичай я без особливої уваги вислуховую сповіді друзів (подруг).	
5	Іноді мені подобається позлити когось із рідних чи друзів.	
	ВСЬОГО:	

Перевірте себе: якими є ваші адаптаційні здібності при взаємодії з людьми:

№	Твердження	Бали
1	Зазвичай мені важко іти на поступки партнерам.	
2	Мені важко ладнати з людьми, у яких поганий характер.	
3	Зазвичай я важко пристосовуюсь до нових партнерів по спільній роботі.	
4	Я уникаю підтримувати стосунки із дещо дивними людьми.	
5	Зазвичай я принципово залишаюся при своїй думці, навіть якщо	

	розумію, що партнер правий.	
	ВСЬОГО:	

Максимальне значення за кожною шкалою – 15 балів, мінімальне – 0 балів.
В цілому за 9 шкалами максимальне значення – 135 балів, мінімальне – 0 балів.

Ми виділили чотири рівня розвитку комунікативної толерантності:

Високий рівень – 31 – 0 балів

Середній – 66 – 32 балів

Низький рівень – 100 – 67 балів

Дуже низький рівень – 135 – 101 балів

Окрім цього також можна виділити чотири рівні розвитку певного аспекту комунікативної толерантності за кожною шкалою:

Високий рівень – 3 – 0 балів

Середній – 7 – 4 балів

Низький рівень – 11 – 8 балів

Дуже низький рівень – 15 – 12 балів

Діагностика самоактуалізації особистості
(А.В. Лазукін в адаптації Н.Ф. Каліна)

Інструкція. Із двох варіантів тверджень оберіть той, який найбільше вам подобається або найкраще відповідає вашим уявленням, точніше відображає ваші думки. Тут немає хороших чи поганих, правильних чи неправильних відповідей, найкращою буде та, яка дається найпершою.

Текст опитувальника

1. а) Прийде час, коли я заживу по-справжньому, не так як зараз.
б) Я впевнений, що живу по-справжньому вже зараз.
2. а) Я дуже захоплений своєю професійною справою.
б) Не можу сказати, що мені подобається моя робота і те, чим я займаюся.
3. а) Якщо незнайома людина надасть мені послугу, я буду відчувати себе зобов'язаним.
б) Приймаючи послугу від незнайомої людини я не відбуваю себе зобов'язаним їй.
4. а) Мені буває важко розібратися у своїх почуттях.
б) Я завжди можу розібратися у своїх почуттях.
5. а) Я часто замислююся над тим, чи правильно я поведився в тій чи іншій ситуації.
б) Я рідко замислююся над тим, наскільки правильною є моя поведінка.
6. а) Я ніяковію, коли мені говорять компліменти.
б) Я рідко ніяковію, коли мені говорять компліменти.
7. а) Здатність до творчості – природна якість людини.
б) Далеко не всі люди наділені здатністю до творчості.
8. а) У мене не завжди вистачає часу на те, щоб стежити за новинами літератури та мистецтва.
б) Я докладаю зусиль, намагаючись стежити за новинами літератури та мистецтва.
9. а) Я часто приймаю ризиковані рішення.
б) Мені важко приймати ризиковані рішення.
10. а) Іноді я можу дати співрозмовнику зрозуміти, що він здається мені нерозумним та нецікавим.
б) Я вважаю неприпустимим дати зрозуміти людині, що вона мені здається нерозумною та нецікавою.
11. а) Я люблю залишати приємне «на потім».
б) Я не залишаю приємне «на потім».
12. а) Я вважаю невічливим переривати розмову, якщо вона цікава лише моєму співрозмовнику.
б) Я можу швидко та невимушено перервати розмову, цікаву лише для однієї сторони.
13. а) Я прагну до досягнення внутрішньої гармонії.
б) Стан внутрішньої гармонії імовірно недосяжний.
14. а) Не можу сказати, що я собі подобаюся.
б) Я собі подобаюся.

15. а) Я думаю, що більшості людей можна довіряти.
б) Думаю, що без крайньої потреби людям довіряти не варто.
16. а) Робота, яка погано оплачується, не може приносити задоволення.
б) Цікавий, творчий зміст роботи – сам по собі нагорода.
17. а) Досить часто мені буває скучно.
б) Мені ніколи не буває скучно.
18. а) Я не стану відступати від своїх принципів заради корисних справ, які могли б розраховувати на людську вдячність.
б) Я б відступив від своїх принципів заради справ, за які люди були б мені вдячні.
19. а) Іноді мені важко бути щирим.
б) Мені завжди вдається бути щирим.
20. а) Коли я подобаюсь собі, мені здається, що я подобаюсь і оточуючим.
б) Навіть коли я собі подобаюсь, я розумію, що є люди, для яких я неприємний.
21. а) Я довіряю своїм бажанням, які раптово виникають.
б) Свої раптові бажання я завжди прагну обдумати.
22. а) Я повинен добиватися досконалості у всьому, що я роблю.
б) Я не дуже хвилююся, якщо мені це не вдається.
23. а) Егоїзм — природна властивість будь-якої людини.
б) Більшості людей егоїзм не властивий.
24. а) Якщо я не відразу знаходжу відповідь на питання, то можу відкласти його на певний час.
б) Я шукатиму відповідь на питання, що цікавить мене, не зважаючи на витрати часу.
25. а) Я люблю перечитувати книги, які мені подобаються.
б) Краще прочитати нову книгу, ніж повертатися до вже прочитаної.
26. а) Я прагну діяти так, як очікують від мене оточуючі.
б) Я не схильний замислюватися про те, чого очікують від мене оточуючі.
27. а) Минуле, сьогодні і майбутнє представляються мені єдиним цілим.
б) Думаю, моє сьогодні не дуже пов'язане з минулим або майбутнім.
28. а) Більшість того, що я роблю, приносить мені задоволення.
б) Лише деякі з моїх занять по-справжньому мене радують.
29. а) Прагнучи розібратися в характері і відчуттях оточуючих, люди часто бувають нетактовними.
б) Прагнення розібратися в оточуючих людях є цілком природним і виправдовує деяку нетактовність.
30. а) Я добре знаю, які почуття здатний відчувати, а які ні.
б) Я ще не зрозумів до кінця, які почуття я здатний відчувати.
31. а) Я відчуваю муки совісті, якщо серджуся на тих, кого люблю.
б) Я не відчуваю мук совісті, коли серджуся на тих, кого люблю.
32. а) Людина повинна спокійно ставитись до того, що вона може почути про себе від інших.

- б) Цілком природно образитися, почувши неприємну думку про себе.
33. а) Зусилля, яких вимагає пізнання істини, варті того, бо приносять користь.
б) Зусилля, яких вимагає пізнання істини, варті того, бо приносять задоволення.
34. а) У складних ситуаціях треба діяти перевіреними способами — це гарантує успіх.
б) У складних ситуаціях треба знаходити принципово нові рішення.
35. а) Люди рідко дратують мене.
б) Люди часто мене дратують.
36. а) Якби була можливість повернути минуле, я б там багато що змінив.
б) Я задоволений своїм минулим і не хочу в ньому нічого міняти.
37. а) Головне в житті — приносити користь і подібатися людям.
б) Головне в житті — робити добро і служити істині.
38. а) Іноді я боюся здатися дуже ніжним.
б) Я ніколи не боюся здатися дуже ніжним.
39. а) Я вважаю, що виразити свої почуття зазвичай важливіше, ніж обдумувати ситуацію.
б) Не варто необдумано виражати свої почуття, не зваживши ситуацію.
40. а) Я вірю в себе, коли відчуваю, що здатний впоратися із завданнями, що стоять переді мною.
б) Я вірю в себе навіть тоді, коли нездатний впоратися зі своїми проблемами.
41. а) Діючи, люди керуються взаємними інтересами.
б) За своєю природою люди схильні піклуватися лише про власні інтереси.
42. а) Мене цікавлять всі нововведення в моїй професійній сфері.
б) Я скептично ставлюся до більшості нововведень у своїй професійній області.
43. а) Я думаю, що творчість повинна приносити користь людям.
б) Я вважаю, що творчість повинна приносити людині задоволення.
44. а) У мене завжди є своя власна точка зору за важливими питаннями.
б) Формуючи свою точку зору, я схильний прислухатися до думок поважаних і авторитетних людей.
45. а) Секс без кохання не є цінністю.
б) Навіть без кохання секс — дуже важлива цінність.
46. а) Я відчуваю себе відповідальним за настрій співрозмовника.
б) Я не відчуваю себе відповідальним за це.
47. а) Я легко мирюся зі своїми слабкостями.
б) Змиритися зі своїми слабкостями мені нелегко.
48. а) Успіх у спілкуванні залежить від того, наскільки людина здатна розкрити себе іншій людині.
б) Успіх у спілкуванні залежить від уміння підкреслити свої переваги і приховати недоліки.
49. а) Моє почуття самоповаги залежить від того, чого я досягнув.

- б) Моя самоповага не залежить від моїх досягнень.
50. а) Більшість людей звикли діяти «за найманшим опором».
- б) Думаю, що більшість людей до цього не схильні.
51. а) Вузька спеціалізація необхідна для справжнього вченого.
- б) Поглиблення у вузьку спеціалізацію робить людину обмеженою.
52. а) Дуже важливо, чи є у людини в житті радість пізнання і творчості.
- б) У житті дуже важливо приносити користь людям.
53. а) Мені подобається брати участь в палких суперечках.
- б) Я не люблю суперечок.
54. а) Я цікавлюся передріканнями, гороскопами, астрологічними прогнозами.
- б) Подібні речі мене не цікавлять.
55. а) Людина повинна працювати ради задоволення своїх потреб і блага своєї сім'ї.
- б) Людина повинна працювати, щоб реалізувати свої здібності і бажання.
56. а) У вирішенні особистих проблем я керуюся загальноприйнятими уявленнями.
- б) Свої проблеми я вирішую так, як вважаю за потрібне.
57. а) Воля потрібна для того, щоб стримувати бажання і контролювати відчуття.
- б) Головне призначення волі — стимулювати зусилля і збільшувати енергію людини.
58. а) Я не соромлюся своїх слабкостей перед друзями.
- б) Мені нелегко виявляти свої слабкості навіть перед друзями.
59. а) Людині властиво прагнути до нового.
- б) Люди прагнуть до нового лише за потреби.
60. а) Я думаю, що висловлювання «Вік живи - вік учись» неправильне.
- б) Висловлювання «Вік живи - вік учись» я вважаю правильним.
61. а) Я думаю, що сенс життя полягає в творчості.
- б) Навряд чи в творчості можна знайти сенс життя.
62. а) Мені буває непросто познайомитися з людиною, яка мені симпатична.
- б) Я не відчуваю труднощів, знайомлячись із людьми.
63. а) Мене засмучує, що значна частина життя проходить даремно.
- б) Не можу сказати, що якась частина мого життя проходить даремно.
64. а) Обдарована людина не має нехувати своїм обов'язком.
- б) Талант і здібності означають більше, ніж обов'язок.
65. а) Мені добре вдається маніпулювати людьми.
- б) Я вважаю, що маніпулювати людьми неетично.
66. а) Я прагну уникати засмучень.
- б) Я роблю те, що вважаю за потрібне, не зважаючи на можливі засмучення.
67. а) У більшості ситуацій я не можу дозволити собі дуріти.
- б) Існує безліч ситуацій, де я можу дозволити собі дуріти.

68. а) Критика на мою адресу знижує мою самооцінку.
б) Критика практично не впливає на мою самооцінку.
69. а) Заздрість властива тільки невдахам, які вважають, що їх обійшли.
б) Більшість людей заздрісні, хоча і намагаються це приховати.
70. а) Вибираючи для себе заняття, людина повинна враховувати його суспільну значущість.
б) Людина повинна займатися перш за все тим, що їй цікаве.
71. а) Я думаю, що для творчості необхідні знання в обраній галузі.
б) Я думаю, що знання для цього зовсім не обов'язкові.
72. а) Мабуть, я можу сказати, що живу з відчуттям щастя.
б) Я не можу сказати, що живу з відчуттям щастя.
73. а) Я думаю, що люди повинні аналізувати себе і своє життя.
б) Я вважаю, що самоаналіз приносить більше шкоди, ніж користі.
74. а) Я намагаюся знайти підстави навіть для тих своїх вчинків, які здійснюю просто тому, що мені цього хочеться.
б) Я не шукаю підстав для своїх дій і вчинків.
75. а) Я впевнений, що будь-хто може прожити своє життя так, як йому хочеться.
б) Я думаю, що у людини мало шансів прожити своє життя, як хотілося б.
76. а) Про людину ніколи не можна сказати з упевненістю, добра вона чи зла.
б) Зазвичай оцінити людину дуже легко.
77. а) Для творчості потрібно дуже багато вільного часу.
б) Мені здається, що в житті завжди можна знайти час для творчості.
78. а) Зазвичай мені легко переконати співрозмовника в своїй правоті.
б) У суперечці я намагаюся зрозуміти точку зору співрозмовника, а не переконати його.
79. а) Якщо я роблю що-небудь винятково для себе, мені буває ніяково.
б) Я не відчуваю незручностей у такій ситуації.
80. а) Я вважаю себе творцем свого майбутнього.
б) Навряд чи я сильно впливаю на власне майбутнє.
81. а) Висловлення «Добро має бути з кулаками» я вважаю правильним.
б) Навряд чи висловлення «Добро має бути з кулаками» правильне.
82. а) Здається, недоліки людей набагато помітніші, ніж їх переваги.
б) Переваги людини побачити набагато легше, ніж її недоліки.
83. а) Іноді я боюся бути самим собою.
б) Я ніколи не боюся бути самим собою.
84. а) Я прагну не згадувати про свої минулі неприємності.
б) Час від часу я схильний повертатися до спогадів про минулі невдачі.
85. а) Я вважаю, що метою життя має бути щось значне.
б) Я зовсім не вважаю, що метою життя неодмінно повинно бути щось значне.
86. а) Люди прагнуть до того, щоб розуміти і довіряти одне одному.
б) Замикаючись в колі власних інтересів, люди не розуміють оточуючих.

87. а) Я прагну не бути «білою вороною».
 б) Я дозволяю собі бути «білою вороною».
88. а) У довірчій бесіді люди зазвичай щирі.
 б) Навіть у довірчій бесіді людині важко бути щирою.
89. а) Буває, що я соромлюся проявляти свої почуття.
 б) Я ніколи цього не соромлюся.
90. а) Я можу робити що-небудь для інших, не вимагаючи, щоб вони це оцінили.
 б) Я маю право очікувати від людей, що вони оцінять те, що я для них роблю.
91. а) Я проявляю свою прихильність до людини незалежно від того, чи взаємна вона.
 б) Я рідко проявляю свою прихильність до людей, не будучи упевненим, що вона взаємна.
92. а) Я думаю, що в спілкуванні потрібно відкрито проявляти свою незадоволеність іншими.
 б) Мені здається, що в спілкуванні люди повинні приховувати взаємну незадоволеність.
93. а) Я мирюся з суперечностями в самому собі.
 б) Внутрішні суперечності знижують мою самооцінку.
94. а) Я прагну відкрито виражати свої почуття.
 б) Думаю, що у відкритому виренні почуттів завжди є елемент нестриманості.
95. а) Я впевнений у собі.
 б) Не можу сказати, що я впевнений у собі.
96. а) Досягнення щастя не може бути головною метою людських взаємин.
 б) Досягнення щастя — головна мета людських взаємин.
97. а) Мене люблять, тому що я на це заслуговую.
 б) Мене люблять, тому що я сам здатний любити.
98. а) Нерозділене кохання здатне зробити життя нестерпним.
 б) Життя без кохання гірше, ніж нерозділене кохання у житті.
99. а) Якщо розмова не вдалася, я намагаюся побудувати її інакше.
 б) Зазвичай в тому, що розмова не склалася, винна неухважність співрозмовника.
100. а) Я прагну справляти на людей хороше враження.
 б) Люди бачать мене таким, який я насправді.

Обробка та інтерпретація результатів

Прагнення до самоактуалізації

виражається наступними пунктами тесту:

1б	11а	21а	31б	41а	51б	61а	71б	81б	91а
2а	12б	22б	32а	42а	52а	62б	72а	82б	92а
3б	13а	23б	33б	43б	53а	63б	73аа	83б	93а
4б	14б	24б	34б	44а	54б	64б	74б	84а	94а
5б	15а	25а	35а	45а	55б	65б	75а	85а	95а

66	166	266	366	466	566	666	76a	86a	966
7a	176	27a	376	47a	576	676	776	876	976
86	18a	28a	386	48a	58a	686	786	88a	986
9a	196	296	39a	496	59a	69a	796	896	99a
10a	206	30a	406	506	606	706	80a	90a	1006

Окремі шкали опитувальника представлені такими пунктами:

1. Орієнтація в часі: 16, 11a, 176, 246, 27a, 366, 546, 636, 73a, 80a.
2. Цінності: 2 а, 16 б, 18 а, 25 а, 28a, 376, 45a, 556, 61a, 646, 72a, 816, 85a, 966, 986.
3. Погляд на природу людини: 7a, 15a, 236, 41a, 506, 59a, 69a, 76a, 826, 86a.
4. Потреба у пізнанні: 86, 246, 296, 336, 42a, 516, 53a, 546, 606, 706.
5. Креативність (прагнення до творчості): 9a, 13a, 166, 25a, 28a, 336, 346, 436, 52a, 556, 61a, 646, 706, 716, 776.
6. Автономність: 56, 9a, 10a, 266, 316, 32a, 376, 44a, 566, 666, 686, 746, 75a, 876, 92a.
7. Спонтанність: 56, 21 а, 316, 386, 39a, 48a, 576, 676, 746, 836, 876, 896, 91a, 92a, 94a.
8. Саморозуміння: 46, 13a, 206, 30a, 316, 386, 47a, 666, 796, 93a.
9. Аутосимпатія: 66, 146, 21a, 226, 32a, 406, 496, 58a, 676, 686, 796, 84a, 896, 95a, 976.
10. Контактність: 10a, 296, 35a, 466, 48a, 53a, 626, 786, 90a, 92a.
11. Гнучкість у спілкуванні: 36, 10a, 126, 196, 296, 32a, 466, 48a, 656, 99a.

Примітка:

Шкали № 1, 3, 4, 8, 10 и 11 містять по 10 пунктів, у той час як інші - 15. Для отримання співставних результатів кількість балів за вказаними шкалами слід помножити на 1,5.

Можна отримати результати в процентах, вирішивши таку пропорцію:

15 балів (максимум за кожною шкалою) складають 100%, а кількість набраних балів - x%.

1. *Шкала орієнтації в часі* показує, наскільки людина живе справжнім життям, не відкладаючи своє життя «на потім» і не намагаючись знайти притулок у минулому. Високий результат характерний для осіб, які добре розуміють екзистенційну цінність життя «тут і тепер», здатні насолоджуватися теперішнім моментом, не порівнюючи його з минулими радощами і не знецінюючи передчуттям прийдешніх успіхів. Низький результат притаманний людям зануреним в минулі переживання, із завищеним прагненням до досягнень, недовірливих і невпевнених у собі.

2. *Шкала цінностей*. Високий бал за цією шкалою свідчить, що людина розділяє цінності самоактуалізованої особистості, до яких А. Маслоу відносив такі: істина, добро, краса, цілісність, відсутність роздвоєності, життєвість, унікальність, досконалість, звершення, справедливість, порядок, простота, легкість без зусилля, гра, самодостатність. Перевага цих цінностей вказує на прагнення до гармонійного буття і здорових стосунків із людьми, далеке від бажання маніпулювати ними в своїх інтересах.

3. *Погляд на природу людини* може бути позитивним (висока оцінка) або негативним (низька). Ця шкала описує віру в людей, в могутність людських можливостей. Високий показник може інтерпретуватися як стійка підстава для щирих і гармонійних міжособистісних стосунків, природна симпатія і довіра до людей, чесність, неупередженість, доброзичливість.

4. *Висока потреба в пізнанні* характерна для самоактуалізованої особистості, завжди відкритої до нових вражень. Ця шкала описує здатність до буттєвого пізнання — безкорисливе прагнення нового, інтерес до об'єктів, не пов'язаний прямо із задоволенням яких-небудь потреб. Таке пізнання, вважає А. Маслоу, точніше й ефективніше, оскільки його процес не спотворюється бажаннями і потягами, людина при цьому не схильна судити, оцінювати і порівнювати. Вона просто бачить те, що є і цінує це.

5. *Прагнення до творчості або креативність* — неодмінний атрибут самоактуалізації, яку просто можна назвати творчим відношенням до життя.

6. *Автономність*, на думку більшості гуманістичних психологів, є головним критерієм психічного здоров'я особистості, її цілісності і повноти. Це поняття тяжіє до таких рис, як життєвість (aliveness) і самопідтримка (self-support) у Ф. Перлза, керованість зсередини (inner-directed) у Д. Рісмена, зрілість (ripeness) у Д. Роджерса. Само актуалізована особистість автономна, незалежна і вільна, проте це не означає відчуження і самоту. В термінах Е. Фромма автономність — це позитивна «свобода для» на відміну від негативної «свободи від».

7. *Спонтанність* — це якість, яка витікає з упевненості в собі і довіри до оточуючого світу, властива само актуалізованим особистостям. Високий показник за шкалою спонтанності свідчить про те, що самоактуалізація стала способом життя, а не є мрією або прагненням. Здатність до спонтанної поведінки фруструється культурними нормами, в природному вигляді її можна спостерігати хіба що у маленьких дітей. Спонтанність співвідноситься з такими цінностями, як свобода, природність, гра, легкість без зусилля.

8. *Саморозуміння*. Високий показник за цією шкалою свідчить про чутливість, сензитивність людини до своїх бажань і потреб. Такі люди звільнені від психологічного захисту, що відокремлює особистість від власної суті, вони не схильні підміняти власні смаки і оцінки зовнішніми соціальними стандартами. Показники за шкалами саморозуміння, спонтанності й аутосимпатії, як правило, пов'язані між собою. Низький бал за шкалою саморозуміння притаманний людям невпевненим, таким, що орієнтується на думку оточуючих. Д. Рісмен називав таких людей «орієнтованими ззовні» на відміну від «орієнтованих зсередини».

9. *Аутосимпатія* — природна основа психічного здоров'я і цілісності особистості. Низькі показники мають люди невротичні, тривожні, невпевнені в собі. Аутосимпатія зовсім не означає тупого самовдоволення або некритичного самосприйняття, це просто добре усвідомлювана позитивна «Я-концепція», яка служить джерелом стійкої адекватної самооцінки.

10. *Шкала контактності* вимірює товариськість особистості, її здатність до встановлення міцних і доброзичливих стосунків з оточуючими. Контактність

розуміється не як рівень комунікативних здібностей особистості або навичок ефективного спілкування, але як загальна схильність до взаємно корисних і приємних контактів з іншими людьми, необхідна основа синергетичної установки особистості.

11. *Шкала гнучкості в спілкуванні* співвідноситься з наявністю або відсутністю соціальних стереотипів, здатністю до адекватного самовираження в спілкуванні. Високі показники свідчать про автентичну взаємодію з оточуючими, здатність до саморозкриття. Люди з високою оцінкою за цією шкалою орієнтовані на особистісне спілкування, не схильні вдаватися до фальші або маніпуляцій, не змішують саморозкриття особистості з самопрес'явленням — стратегією і тактикою управління враженням. Низькі показники характерні для людей ригідних, не впевнених у своїй привабливості, в тому, що вони цікаві співрозмовникові, і що спілкування з ними може принести задоволення.

Максимум за кожною колонкою – 15 балів

Загальний максимум – 165 балів за сумою всіх 11 колонок

Дані подані з помноженням колонок № 1, 3, 4, 8, 10, 11 на 1,5

Високий рівень – 15 – 12 балів

Вище за середній – 11 – 8 балів

Середній рівень – 7 – 4 балів

Низький рівень – 3 – 0 балів

Високий рівень – 165 – 124 балів

Вище за середній – 123 – 82 балів

Середній рівень – 81 – 41 балів

Низький рівень – 40 – 0 балів

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Архетип (від гр. arche – початок та typos - образ) – прообраз, ідея, першопочаткові, вроджені психічні структури, образи (мотиви), які складають змість т.зв. колективного несвідомого і лежать в основі загальнолюдської символіки сновидінь, міфів, казок та інших творінь фантазії, у тому числі й ходожньої. Поняття введене та обгрунтоване К.-Г. Юнгом.

Аніма – (від лат. anima - душа) – неусвідомлена жіноча сутність чоловіка, що персоніфікується у сновидіннях і творчості образами жінок.

Анімус – (від лат. animus - дух) – неусвідомлена чоловіча сутність жінки, що персоніфікується у сновидіннях і творчості образами чоловіків.

Персона – (від лат. persona – акторська маска) – структурний елемент у системі людської особистості, витлумачений Юнгом як компромісне утворення, що виникає на основі пристосування індивідуальності до соціуму, тобто соціальна маска людини, зумовлена суспільними правилами поведінки.

Тінь – поняття аналітичної психології на позначення сукупності низьких, примітивних несвідомих бажань та потягів людини, що конфліктують зі свідомістю.

Самість – центральне поняття юнгівської аналітичної психології, що використовується на позначення феномену цілісної сутності психіки; архетип цілісності, який у сновидіннях, фантазуваннях, міфології та релігії виявляється у формі об'єднуючого символу.

Байка 1. коротке, нерідко комічне оповідання у віршах чи прозі із прямим моральним висновком.

2. казочка, баєчка. Утворилося від давньоруського дієслова «баять», «баить» тобто говорити, розповідати.

Билички – жанр неказкової усної прози, меморати про неймовірні явища, які нібито мали місце, або про зустрічі оповідача, його односельчан, рідних, знайомих із міфологічними істотами. Характерною рисою биличок є установка на повну достовірність, для чого в подробицях описуються конкретні деталі того, що нібито сталося. Саме це відрізняє билички від казок.

Бувальщина – коротке усне оповідання про неймовірні події, які буцімто мали місце.

Виховання – цілеспрямований вплив інститутів освіти чи інших закладів, який забезпечує формування особистості представників нових поколінь. Виховання є складовою частиною процесу соціалізації і являє собою цілеспрямовану передачу етичних норм та правил достойної поведінки старшим поколінням молодшому.

“Внутрішня дитина” - втілює життєві сили, шляхи та можливості розвитку, які поки що не усвідомлюються особистістю, і виражає найбільш сильне прагнення людини – прагнення до самореалізації.

Діагностика – у психології – встановлення психологічного діагнозу – опис стану об'єктів, якими можуть виступати у різних відношеннях окрема особистість, група чи організація.

Дух – у релігії та міфології безплотна, надприродна сутність, яка уособлює людське мислення, свідомість, психічні здібності.

Ініціація – обряд прийняття підлітків, молоді у повноправні члени племені. Обряди ініціації полягали у суворих, іноді жорстоких фізичних випробуваннях: робили надрізи на шкірі, обрізання, обпалювання вогнем, вибивали зуби, вищипували волосся тощо. Старійшини і племінні чаклуни розкривали юнакам зміст звичаїв, священних переказів і вірувань племені.

Казка 1. - розповідний народно-поетичний або писемно-літературний твір про вигадані події, вигаданих осіб, іноді за участю фантастичних сил.

Термін «казка» походить від скіфського міфу «у якому розповідається про нашого предка Маная та його дружину, яку звали Казка. Вона навчила людей мові, спілкуванню з Богом і з усім світом, відкрила таємниці буття.

2. це колективно створені, колективно збережені народом усні художні епічні оповідання в прозі з таким морально-етичним, соціально-побутовим змістом, який за своєю суттю потребує повного або часткового використання засобів неправдоподібного зображення дійсності і тому вдається до фантастичної вигадки, різні і традиційні форми якої, не повторюючись більш ні в якому іншому жанрі фольклору, склалися протягом віків у тісному зв'язку з усім укладом народного життя, мали первісний зв'язок із міфологією.

3. один із основних жанрів народної творчості, епічний, повістувальний, сюжетний художній твір усного походження про вигадані події і явища, які сприймаються і переживаються як реальні. Для них характерні традиційність структури і композиційних елементів (зачини, кінцівки та ін.), контрасне групування дійових осіб, відсутність розгорнутих описів природи та побуту.

Казкотерапія

1. (Т. Д. Зінкевич-Євстігнєєва) - інтеграція особистості, розвиток творчих здібностей та адаптивних навичок, удосконалення способів взаємодії з навколишнім світом, а також навчання, діагностика та корекція, відкриття тих знань, які живуть в душі і є на даний момент психотерапевтичними, процес підбору для кожного клієнта його особистої казки, процес утворення зв'язку між казковими подіями та поведінкою в реальному житті, процес об'єктивації проблемних ситуацій та активізації ресурсів, потенціалу особистості, процес екологічної освіти та виховання дитини, терапія середовищем, особливою казковою обстановкою, в якій можуть проявлятися потенційні частини особистості, процес пошуку сенсу, розшифровки знань про світ та систему взаємостосунків у ньому.

2. (І. В. Вачков) - напрямок практичної психології, який, використовуючи метафоричні ресурси казки, дозволяє людям розвинути самосвідомість та побудувати особливі рівні взаємодії один з одним, що створює умови для становлення їх суб'єктності.

3. (А. А. Осипова) - метод, який використовує форму казки для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості та взаємодії з оточуючим світом.

4. (А. В. Гнезділов) - процес «згадування» та повернення підлітку та дорослому гармонійного світосприйняття.

5. (О. В. Філь) - метод практичної реалізації соціально-педагогічної профілактики і допомоги особистості, яка опинилась у складній життєвій ситуації, через мобілізацію її ресурсного потенціалу з використанням метафоричної форми казки.

Книга – неперіодичне видання у вигляді зброшурованих листків друкованого матеріалу (обсягом більше 48 сторінок); засіб інформації.

Корекція – (у психології) – розуміється як діяльність по виправленню тих особливостей психічного розвитку, які за прийнятою системою критеріїв не відповідають «оптимальній» моделі.

Креативність - здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації.

Культура (від лат. cultura – обробка (землі) виховання, освіта, розвиток, почитання) – історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил та здатностей людини, виражений у типах та формах організації життя та діяльності людей, у їх взаємовідносинах, а також створюваних ними матеріальних та духовних цінностях.

Легенда (лат. legenda – те, що належить прочитати) – усне народне оповідання про чудесну подію, що сприймається як достовірна. Легенди дуже близькі до переказів, відрізняються від них найбільше тим, що в основі їх – біблійні сюжети. На відміну від казок, легенди не мають традиційних початкових і прикінцевих формул, усталеного чергування подій.

Магія – сукупність релігійних уявлень та обрядів, пов'язаних із вірою у надприродну силу, яка нібито здатна чудодійно впливати на хід подій в житті людей. Магія поширена серед усіх народів земної кулі у різних формах: виробнича, лікувальна тощо.

Метафора (гр. – metaphora - перенесення) – один із основних тропів поетичного мовлення. В метафорі певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю.

Міф (гр. mythos – слово, перказ)

1. розповідь про богів, духів, героїв, надприродні сили та ін., які брали участь у створенні світу. У давні часи міф створював уявлення про світ, впливаючи на процес пізнання, був основою для інтерпретації природних і суспільних явищ, ритуальних обрядових дій.

2. своєрідна форма світогляду, яка виникає на ранніх етапах історії і втілюється у сказаннях та оповідях.

Міфологічна картина світу – цілісна система вірувань та знань первісної людини про устрій звичайного та потойбічного світів, яка ґрунтується на традиції та міфах.

Міфологія – 1. всезагальна система правил (починаючи із звичаїв, встановлених пращурами) включення людини до долективу, колектив – у надприродний світ, а його – в космос. Міфологія виникла та характеризує архаїчне (первісне суспільство), а в залишковій формі збереглася і в більш розвинених суспільствах.

Ритуал – сукупність і порядок обрядових дій, церемоній релігійного культу, які передбачають безумовне виконання певних правил здійснення молитви віруючими та інші елементи.

Розвиток – процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті його соціалізації та виховання.

Сказ – 1. фольклорна форма (у тому числі й усне народне оповідання), яка знаходиться на перетині побутового мовлення та художньої творчості. 2. принцип оповіді заснований на імітації мовленнєвої манери обособленого від атора персонажа – оповідача; лексично, синтаксично, інтонаційно орієнтований на усне мовлення.

Сказання – загальна назва оповідних творів історичного та легендарного характеру (перекази, легенди, бувальщини).

Соціалізація – процес і результат засвоєння та активного відтворення індивідом соціального досвіду, здійснюваний у спілкуванні та діяльності.

Соціальний педагог – спеціаліст, який організовує соціально-педагогічну діяльність з дітьми, молоддю та дорослими в різних соціокультурних середовищах (сім'я, навчальний заклад, трудовий колектив, дитячі та молодіжні об'єднання, клуби тощо) з метою створення для них сприятливих умов соціалізації.

Соціальна педагогіка – галузь педагогіки, яка вивчає особливості організації соціального виховання, вплив на розвиток особистості різних факторів соціального середовища.

Соціальний працівник – спеціаліст, що працює в державних органах соціального захисту та підтримки. Його діяльність спрямована на надання індивідуальної допомоги людині, родині чи групі осіб, що знаходяться у важкій життєвій ситуації шляхом інформування, консультування, організації різних форм підтримки та обслуговування хворих чи самотніх людей.

Соціальна профілактика – має на меті зусилля, спрямовані на превенцію соціальних проблем чи життєвих криз клієнтів, окремих груп або попередження ускладнення вже наявних проблем.

Соціальна реабілітація – комплекс заходів, спрямованих на відновлення порушених чи втрачених індивідом суспільних зв'язків та відносин внаслідок стану здоров'я зі стійкими розладами функцій організму (інвалідність); зміни соціального статусу (люди похилого віку, безробітні, біженці).

Соціальне виховання – створення в суспільстві умов та заходів, спрямованих оволодіння і засвоєння підростаючим поколінням загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в нього соціально-позитивних ціннісних орієнтацій.

Табу – релігійна заборона у первісних народів на речі чи дії, вимовляння певних слів, на їжу, відвідування певних місць у храмі, святилищ та ін., за порушення якої загрожує «надприродна» кара, хвороба або смерть.

Фольклор (від англ. folk – народ, logic – мудрість) – народне творче мистецтво, створене народом і функціонуюче в широких народних масах. Для фольклору властива традиційність текстів, передача їх із покоління в покоління, зберігання творів, сюжетів, образів, форм, художніх засобів протягом тривалого часу.

Фольклористика – наука про фольклор, яка включає зібрання, публікацію та вивчення народної творчості.

Фольклорні жанри – поділяються на два типи:

- правдиві (неказкові) – легенди, історичні перекази, героїчний епос, лицарський роман, повісті, сказання, казки, оповідання. Правдивими їх робить впевненість оповідача в тому, що вони мали місце насправді. Виконують пізнавальну, інформаційну та етичну функцію.
- та неправдиві (казкові) – казки, страшилки, байки, анекдоти, прислів'я та приказки, афоризми. Оповідач чудово розуміє, що передає завідомо неправдиву історію, і слухачі знають, що в ній немає нічого правдивого. Виконують особливу культурну функцію, оскільки розкривають те, що може статися в реальності, містять моральний чи соціальний урок.

ДОДАТОК А

Казки, притчі та історії для роботи з клієнтами соціального педагога

1. ЛЕВ СЕРЕД ОВЕЦЬ

Одного разу великий лев вийшов на полювання з новонародженим дитинчам. І так трапилося, що, переслідуючи отару овець, мати-левиця промахнулася в стрибку, зірвалася з крутого обриву і розбилася на смерть. Левеня залишилося в отарі і виросло серед овець. Пройшли роки, малюк перетворився на дорослого могутнього лева, проте вважав себе за вівця. Він бекав і боявся інших тварин, як справжня вівця. Одного разу на отару напав інший лев. Як же він був здивований, коли в запалі гонитви побачив цю безглузду картину: лева, що рятується втечею і шалено бекає від страху. Він наздогнав боязкого лева і запитав: «Що ти тут робиш? Чому ти так безглуздо поводишся? Чому ти, могутній лев, поводишся як боязка безмозка вівця? Що на тебе найшло? Тобі повинно бути соромно!»

Боязкий лев пояснив, що він вівця і батьки вчили його бекати і рятуватися втечею від могутніх левів, які наводять страх на все живе. Хижак підвів боязкого лева до річки і показав йому його віддзеркалення у воді, щоб той побачив, що він лев, а не вівця. Тоді-то лев і прозрів, він відкрив у собі раніше невідомі відвагу, силу і велич.

2. ВЕЛИКИЙ ЧАРІВНИК СТВОРЮЄ МИР У ВСЬОМУ СВІТІ

Одного разу миролюбиві жителі Землі попросили одного надзвичайно могутнього чарівника припинити всі війни і кровопролиття на планеті. «Це просто, – сказав той. – Я знищу всю зброю на Землі, і більше ніхто не зможе воювати». «Чудово!» – вигукнули люди. Помах чарівної палички – і справа зроблена. Дні три на планеті панував мир, поки більшість із тих, хто схильний воювати, шукали і не могли знайти своєї зброї. А зрозумівши, що втратили її назавжди, вони змайстрували списи з молодих дерев і відновили війни. Коли ця сумна звістка дійшла до чарівника, він сказав: «Не турбуйтеся. Я знищу всі молоді дерева, і ці забіяки більше не зможуть воювати».

Після двох-трьох днів безплідних пошуків молодих дерев, придатних для виготовлення списів, войовничо настроєні люди, почали валити дерева-велетні, робити з них палиці, і знову відновили кровопролиття. Чарівник винищив усі великі дерева. Тоді люди виготовили ножі і мечі з металу. Він знищив весь метал на планеті. Люди змайстрували пращі і почали метати одне в одного камені. Довелося знищити і камені. І тоді забили на сполох прихильники миру, ще б пак – пропали всі дерева, не стало металів і каменів. Як тепер жити, що їсти? Скоро зовсім не стане рослинності, і люди помруть, навіть не воюючи. Ні, це не вирішення проблеми. Чарівник розгубився: «Навіть і не знаю, що тепер робити. Я б знищив все людство, але, на жаль, це поки не в моїй владі!»

Миротворці впали в смуток, не знаючи, що зробити. І тут до чарівника звернулася одна розумна дитина. «Я знаю, як тобі поступити. Хай люди відчують, як інші сприймають їх вчинки. Якщо один заподіє біль іншому, хай і він відчує такий самий біль, а якщо доставить комусь радість, то хай і сам

відчує радість. Тоді, напевно, ніхто не почне заподіювати біль іншому, тому що відразу ж сам відчує біль і буде вимушений зупинитися». Всі прониклися величчю думки, сказаної вустами маленького хлопчика, а чарівник в точності втілює його ідею в життя. Він повернув усі дерева, метали і камені, і навіть зброя, яку люди незабаром переробили в знаряддя праці.

З цього дня ніхто на планеті не заподіював страждань сусідові, тому що тоді і йому самому довелося б відчувати біль. Навпаки, люди почали допомагати одне одному, тому що їм подобалося відчуття радості, яке вони відчували при цьому. І зажили вони в гармонії і радості.

3. ПТАХ НА ГІЛЦІ

Одного разу утомлений птах сів відпочити на гілку. Вона насолоджувалася своєю безпекою і виглядом, який відкрився їй. Вона співала і грала з іншими птахами. Але не встигла вона звикнути до цієї гілки, до надійної опори під ногами і безпеки, як налетів сильний вітер і почав розгойдувати гілку з одного боку в інший з такою силою, що, здавалося, вона ось-ось зламається. Але птах нітрохи не хвилювався, тому що знав дві важливі істини. По-перше, навіть якщо гілки і не буде, він (птах) зможе злетіти – два власних крила забезпечать їй безпеку. По-друге, довкола безліч інших гілок, на яких вона може знайти тимчасовий притулок.

4. СЛОН В СЕЛІ СЛІПЦІВ

Колись в одному селищі жили сліпці: сліпий король, п'ять сліпих мудреців і решта односельців, також позбавлених зору. Одного разу в село увірвався слон і зупинився на головній площі. Всі мешканці села страшно захвилювалися і вирішили дізнатися, що за велетень вторгся в їх селище. Король наказав п'яти мудрецам дослідити цей феномен і доповісти про результати.

Мудреці наблизилися до слона з різних сторін. Перший підійшов збоку і, обмацавши його, повідомив, що в селі з'явилася величезна ходяча пульсуюча стіна. Другий мудрець доторкнувся до слонячої ноги і висловив здогадку, що це не стіна, а ходяче дерево. Третій зайшов з хвоста і, спростовувавши думки двох перших мудреців, оголосив, що насправді це змія. Четвертий, помацавши вухо, сказав, що вони мають справу з величезним ходячим листком. П'ятий, обмацавши хобот, заявив, що всі попередні думки помилкові і насправді це не що інше, як великий рухомий шланг. Мудреці почали запекло сперечатися щодо «дійсної сутності» того, що опинилося в їх селищі.

5. ДЕРЕВО ВИКОНАННЯ БАЖАНЬ

Одного разу втомлений подорожній шукав місце для відпочинку. Він побачив розкидисте дерево, із тінистою кроною, і вирішив відпочити в його тіні. А, оскільки день стояв спекотний, у подорожнього само собою виникло бажання утамувати спрагу. І як тільки це бажання оформилося в його уяві, перед ним нізвідкіля з'явився високий стакан, наповнений холодним свіжим фруктовим соком. Він з радістю узяв стакан і відпив з нього. Потім подорожній подумав: от би добре було, якби тут з'явилося моє м'яке ліжко. І тут же під ним опинилося ліжко. «Як добре! – подумав подорожній. – Але було б ще краще, якби тут опинилася моя дружина». Тут же перед ним опинилася дружина.

Але, побачивши дружину, він злякався: а раптом дружина несправжня? Раптом це демон прийняв її зовнішність? І як тільки ця думка виникла в його голові, дружина перетворилася на демона. Подорожній затремтів від страху: «Цей демон може мене проковтнути». І, звичайно ж, його думка тут же стала дійсністю, демон накинувся на нього і проковтнув.

6. БАГАТИЙ ТОРГОВЕЦЬ

У одного багатого торговця було чотири дружини. Він виїхав у справах і за декілька днів до повернення відправив кожній з дружин послання, в якому запитував, що їм привезти в подарунок. Четверта, молодша з дружин, відповіла, що хотіла б отримати красивий одяг, парфуми або заморські коштовності. Третя, дружина, яка часто хворіла, попросила привезти ліки, які зцілили б її недуги. Друга дружина була вельми допитлива і побажала отримати книги з метафізики, окультних наук і т.д. Перша, старша з дружин, на відміну від інших, втратила інтерес до мирських бажань, а тому написала просто: «Мій дорогоцінний чоловік, мені нічого не потрібно, тільки повертайся до мене цілим і неушкодженим і залишайся завжди поряд зі мною». Торговець повернувся, привізши кожній те, що вона просила. Сукні та коштовності для наймолодшої. Ліки для третьої. Книги для другої. А, оскільки старша дружина бажала лише його самого, він залишився жити з нею, належачи лише їй одній.

Коли решта дружин почала нарікати, що він рідко їх відвідує і живе тільки зі старшою з дружин, він спокійно їм пояснив, що лише виконує їх бажання.

7. НАБЕРИСЯ СМІЛИВОСТІ, ЗРОБИ СПРОБУ

Одного разу цар вирішив піддати випробуванню всіх своїх придворних, щоб дізнатися, хто з них здатний зайняти в його царстві важливий державний пост. Натовп сильних і мудрих мужів обступив його. «Піддані мої, – звернувся до них цар, – у мене є для вас важке завдання, і я хотів би знати, хто зможе його вирішити». Він підвів присутніх до величезного деревного замка – такого величезного, якого ще ніхто ніколи не бачив. «Це найбільший і найскладніший замок в моєму царстві. Хто з вас зможе відкрити його?» – запитав цар. Одні придворні тільки хитали головами. Інші почали роздивлятися замок, але незабаром визнали, що не зможуть його відкрити. А оскільки мудреці потерпіли невдачу, решта придворних відразу визнала, що завдання їм не під силу. Але один візир підійшов до замка. Він почав уважно роздивлятися і обмацувати замок, потім спробував зрушити його, і раптом одним ривком відкрив замок! Він був просто не замкнутим. Тоді цар оголосив: «Ти отримаєш посаду, тому що покладаєшся не тільки на те, що бачиш і чуєш, але сподіваєшся на власні сили і не боїшся зробити спробу».

8. ВІСЛЮК

Одного разу батько зі своїм сином і віслюком у полудену спеку подорожував по вулицях міста. Батько сидів верхи на віслюкові, а син вів його. Бідний хлопчик, – сказав перехожий, – його маленькі ніжки ледве встигають за віслюком. Як ти можеш ліниво сидіти на віслюкові, коли бачиш, що хлопчик зовсім вибився з сил?

Батько прийняв його слова близько до серця. Коли вони завернули за ріг, він зліз з віслюка і наказав синові сісти на нього. Дуже скоро зустрілася їм інша людина. Гучним голосом вона сказала: Як не соромно! Малий сидить верхи на віслюкові, як султан, а його бідний старий батько біжить слідом. Хлопчик дуже засмутився від цих слів і попросив батька сісти на віслюка позаду нього. Люди добрі, чи ви бачили щось подібне? – заголосила жінка під чадрою. – Так мучити тварину! У бідного віслюка вже провис хребет, а старий і молодий нероби сидять на ньому, ніби він дивані, от нещасна істота! Не кажучи ні слова, батько та син, осоромлені, злізли з віслюка. Ледь вони зробили декілька кроків, як людина, що зустрілася ним, почала глузувати з них:

– Чого це ваш віслюк нічого не робить, не приносить ніякої користі і навіть не везе кого-небудь з вас на собі? Батько сунув віслюкові повну жменю соломи і поклав руку на плече сина: Що б ми не робили, – сказав він, – обов'язково знайдеться хтось, хто з нами буде не згоден. Я думаю, ми самі повинні вирішувати, як нам подорожувати.

9. ЦЕ ДОБРЕ

В одного африканського короля був близький друг, з яким він разом виріс. Цей друг, розглядаючи будь-яку ситуацію, яка траплялася в його житті, позитивну чи негативну, мав звичку говорити: «Це добре!». Одного разу король знаходився на полюванні. Друг готував і заряджав рушницю для короля. Очевидно, він зробив щось неправильно, готуючи одну з рушниць. Коли король узяв у свого друга рушницю і вистрілив з неї, у нього відірвало великий палець руки. Досліджуючи ситуацію, друг як завжди сказав: «Це добре!» На це король відповів: «Ні, це не добре!», – і наказав відправити свого друга до в'язниці.

Прошло близько року, король полював в районі, в якому він міг, на його думку, знаходитися абсолютно без страху. Але канібали взяли його в полон і привели в своє село разом з іншими. Вони зв'язали йому руки, нанесли купу дров, встановили стовп і прив'язали короля до стовпа. Коли вони підійшли ближче, щоб розвести вогонь, вони помітили, що у короля не вистачає великого пальця на руці. Через своє марновірство вони ніколи не їли того, хто мав тілесні вади. Розв'язавши короля, вони його відпустили. Повернувшись додому, він пригадав той випадок, коли він позбувся пальця, і відчув розкаяння за своє поведіння з другом. Він відразу ж пішов у в'язницю, щоб поговорити з ним. Ти був правий, – сказав він, – це було добре, що я залишився без пальця. І він розповів усе, що з ним відбулося. Я дуже жалкую, що посадив тебе у в'язницю, це було з мого боку погано. Ні, – сказав його друг, – це добре! Що ти говориш? Хіба це добре, що я посадив свого друга на цілий рік у в'язницю? Якби я не був у в'язниці, то був би там разом з тобою.

10. ВСЕ В ТВОЇХ РУКАХ

Колись давно в старовинному місті жив Майстер, оточений учнями. Найздібніший здатний з них одного разу замислився: «А чи є питання, на яке наш Майстер не зміг дати відповіді?» Він пішов на квітучий луг, зловив найкрасивішого метелика і заховав його між долонями. Метелик чіплявся лапками за його руки, і учневі було лоскитно. Посміхаючись, він підійшов до

Майстра і запитав: Скажіть, який метелик у мене в руках: живий чи мертвий? Він міцно тримав метелика в зімкнутих долонях і був готовий в будь-яку мить стиснути їх заради своєї істини. Не дивлячись на руки учня, Майстер відповів: Усе в твоїх руках.

11. ЛЯПАС

Одного разу цар Акбар розмовляв із дев'ятьма найкращими своїми придворними. Це були дев'ять найталановитіших і найбільш творчих людей королівства. У Акбара іноді бували чудасії: він несподівано міг зробити щонебудь таке... І звичайно, царя не запитаєш: «Чому?» Несподівано Акбар вдарив людину, яка стояла поряд. Ним виявився Бірбал, найрозумніша людина при дворі. Бірбал почекав декілька секунд, напевно, думаючи, що робити, проте, робити щось було потрібно! І ось він розвернувся і дав ляпас людині, яка стояла поряд із ним. Ним виявився один із міністрів.

Той здивувався: «Що відбувається? Що це за жарти?» Потім, недовго думаючи, він вдарив наступного міністра... Говорять, що цей ляпас обійшов всю столицю. А вночі Акбара раптово вдарив його власна дружина. Він запитав: Що ти робиш? А вона відповіла: Я не знаю в чому справу, але це відбувається по всій столиці. Сьогодні мене вдарила твоя старша дружина. Але вона старша за мене, тому я не могла відповісти їй тим же. А окрім тебе мені накого вдарити. Це ж треба, – задумливо вимовив Акбар. – Мій власний ляпас повернувся до мене.

12. МАВПОЧКИ ПІЗНАЮТЬ СВІТ!

Одного разу мавпи, які живуть в зоопарку, вирішили вирушити в подорож, щоб поповнити свою освіту. Йшли вони йшли, а потім зупинилися, і одна з них запитала:

– Отже, що ж ми бачимо?

– Клітку лева, басейн з моржами і будинок жирафа, – відповіла інша.

– Який великий світ! І як корисно подорожувати – вирішили мавпи.

Вони вирушили далі і сіли перепочити тільки опівдні.

– Що ж ми бачимо тепер?

– Клітку лева, басейн з моржами і будинок жирафа!

– Який дивний цей світ! Втім, подорожувати звичайно корисно.

Вони знову вирушили в дорогу і завершили подорож тільки надвечір.

– Ну а зараз що ми бачимо?

– Клітку лева, басейн з моржами і будинок жирафа!

– Який одноманітний цей світ! Весь час одне і те саме. Немає жодного сенсу мандрувати світом!

Ще б пак! Вони хоча й подорожували, але не виходячи з клітки, – от і кружляли на одному місці, немов конячки на каруселі.

13. ВІТЕР І СОНЦЕ

Одного разу Сонце і сердитий північний Вітер затіяли суперечку про те, хто з них сильніший. Довго сперечалися вони і нарешті зважилися помірятися силами над мандрівником, який в той час їхав верхи по дорозі.

– Подивися, – сказав вітер, – як я налечу на нього: миттю зірву з нього плащ. Сказав – і почав дути з усієї сили. Але чим більше старався Вітер, тим

міцніше закутувався мандрівник у свій плащ: він бурчав на негоду, але їхав все далі й далі. Вітер сердився, лютував, обсипав бідного подорожнього дощем і снігом. Проклинаючи Вітер, мандрівник надів свій плащ в рукави і підв'язався поясом. Тут вже Вітер і сам переконався, що плаща йому не зірвати.

Сонце, побачивши безсилля свого суперника, посміхнулося, визирнуло з-за хмар, обігріло, осушило землю, а разом із тим і бідного подорожнього. Відчувши тепло сонячних променів, він підбадьорився, благословив Сонце, сам зняв свій плащ, скрутив його і прив'язав до сідла.

– Бачиш, – сказало тоді Сонце сердитому Вітру, – ласкою і добротою можна зробити значно більше, ніж гнівом.

14. КАЗКА ПРО ПОРИ РОКУ

В одній чарівній країні жили люди. Вони були красиві і добрі, завжди допомагали одне одному, і настрої їх завжди був веселим. Погода цієї чарівної країни була такою ж, як і люди: сонячною, веселою. Кожного ранку над країною сходило сонце і кожним промінцем, як рукою, віталось з кожним жителем, а ввечері воно заходило і вказувало на те, що день закінчився і всім людям час відпочивати. На деревах було повно смачних плодів: яблук, груш, слив, апельсинів, – тому людям не потрібно було готувати їжу. Вода в річці була такою чистою і смачною, що не потрібно було готувати інші напої. Життя людей цієї країни було чудовим і безтурботним, тому нікому і в голову не могла прийти думка, що буде якось по-іншому.

Але одного разу все змінилося. Раптом подув сильний холодний вітер, налетіли хмари і пішов дощ. З дерев облетіло листя. Всі звіри і птахи сховалися в свої домівки. Далі стало ще гірше: похолодало і випав сніг. Люди злякалися, адже вони ніколи не бачили снігу. Вони сховалися у свої будинки і з жахом дивилися на білий пух, що летів із неба. Здавалося, цей холод буде завжди. Жах охопив людей.

Але сніг закінчився, визирнуло добре сонечко, весело заспівали птахи. Сніг почав танути, і на землі з'явилися чудові білі квіти. Сонце припікало все сильніше, стало дуже тепло і на деревах знову з'явилися смачні плоди. Люди вийшли зі своїх будинків і засміялися, нарешті все стало як раніше. Але їх радість тривала недовго. Раптом знову піднявся сильний вітер, пішов дощ, з дерев облетіло все листя. Потім випав сніг, стало дуже холодно. А далі все повторилося, як минулого разу: визирнуло сонечко, сніг розтанув, з'явилася зелена травичка, на деревах зазеленіли листочки, розцвіли квіточки. Потім дозріли плоди, і люди побігли їх збирати. Тільки но вони набрали собі їжі, як знову подув сильний вітер, – і все повторилося знову.

Ніхто не міг відповісти на питання: «Що відбувається?» Маленькі будиночки людей не витримували дощу і снігу, смачні плоди вже не росли постійно, і люди часто були голодними – адже вони нічого не вміли робити своїми руками. Тоді люди вирішили піти за порадою до Доброго Чарівника. Дорога до нього була нелегкою, але бажання людей поговорити з Чарівником було настільки сильним, що вони змогли подолати всі труднощі шляху.

Люди запитали Чарівника: «Що трапилося? Чому в нашій вічно зеленій і сонячній країні йде дощ, з неба летять холодні білі пластівці, нам холодно і ми хочемо їсти?» Чарівник подивився на людей і сказав: «Ваше щастя і нещастя в тому, що ви не знаєте, що таке Пори Року – зима, весна, літо, осінь. Ви не

знаєте, коли потрібно запасати їжу, коли потрібний теплий одяг...». Люди слухали Чарівника і розуміли, що ще багато чого вони не знають і не вміють. А Чарівник продовжував: «Ви співаєте прекрасні пісні, танцюєте прекрасні танці, любите світ, у якому живете. Ви вмієте радіти життю. Тепер вам потрібно навчитися працювати і спостерігати за Часом. А щоб вам легше було це робити, я подарую вам Чарівний Камінь».

Люди подивилися на Чарівний Камінь і здивувалися: ніколи вони ще не бачили такого красивого Каменя. Він дійсно був Чарівний: величезний, він переливався всіма барвами веселки. А Чарівник сказав: «Постежте за Каменем. Коли він буде жовтого кольору, значить, скоро прийде осінь: подує холодний вітер, піде дощ, обпаде листя. Ви можете підготуватися до її приходу: зібрати плоди і пшеницю. Коли Камінь стане синім, значить, скоро буде зима: стане дуже холодно, випаде сніг. Покваптеся утеплити свої будинки. Камінь станет зеленим – значить, скоро прийде весна: вигляне тепле сонечко, можна буде сіяти хліб. Камінь стане червоним – значить, скоро прийде літо: буде жарко. У лісі виростуть гриби і ягоди».

Люди подякували Чарівнику і повернулися додому. Вони дістали старі мудрі книги і прочитали, як сіяти хліб, будувати теплі будинки, шити хороший, зручний одяг. Вони спостерігали за Каменем і дізнавалися, коли буде зима, весна, літо, осінь. Люди більше не боялися дощу і снігу, а раділи ним не менше, ніж сонечку. Вони знали, що дощ допомагає рости всьому живому, а сніг взимку зігріває підземних жителів. Так люди цієї країни навчилися працювати і веселитися.

Скоро вони звикли до зміни Пір Року і склали Календар, у якому було три зимові місяці, три весняні, три літні і три осінні. За Календарем і сонячним годинником вони стали самі стежити за Часом, і тому жодної хвилини не втрачали дарма. От так Чарівний Камінь допоміг людям дізнатися про Пори Року.

15. ВЕЛИКИЙ ВИНАХІДНИК

Жив якось молодик, який мріяв стати великим винахідником. Він вчився вдень і вночі, вчився багато років і нарешті сказав собі:

– Я багато чому навчився, став вченим і тепер покажу всім, на що я здатний. Він відразу ж взявся за експерименти, і йому вдалося винайти дірки в сирі. Але потім він дізнався, що вони вже були винайдені. І тоді він почав вчитися знову. Вчився з ранку до вечора і з вечора до ранку, вчився багато місяців і нарешті сказав собі:

– Пора кінчати. Тепер я вже вчений ... Треба подивитися, на що ж я здатний. І всі побачили – він винайшов дірки в парасольці. І всі дуже сміялися. Але він не впав духом, а знову взявся за книги, продовжив свої експерименти і нарешті сказав собі:

– Ну ось, тепер я впевнений, що не помиляюся. Тепер я вже точно вчений. Але все-таки він знову помилявся. Він вигадав фарбувати кораблі акварельними фарбами. Це було дуже дорого і змінювало колір моря.

– І все-таки я не відступлюся! – вирішив відважний винахідник, у якого голова вже покрилася сивиною.

Він знову сів за книги і займався так багато, що дійсно став ученим. І тоді він зміг винаходити все, що йому хотілося. Він вигадав, наприклад, машину для поїздок на Місяць, поїзд, якому достатньо було одного-єдиного зернятка рису, щоб промчати тисячу кілометрів, туплі, які ніколи не зношувалися, і безліч інших таких же цікавих речей. Одного тільки він не зміг вигадати – як навчитися ніколи не робити помилок. І, напевно, ніхто ніколи не цього не вигидає.

16. «МЕТЕЛИК»

У далекій чарівній країні, де багато яскравих запашних квітів, де світить сонце, дме легкий вітерець, і де завжди блакитне небо, жив-був Метелик. Яскравий і прекрасний. Жителі цієї країни дуже любили його і завжди були раді його бачити. Але ще зовсім недавно він був великою кошлатою гусінню і жив на високому старому дереві. У гусіні було багато лапок, але поповзти далеко вона не могла. А їй так хотілося побачити весь світ! Дізнатися, як живуть там, за горами, далеко від їх чарівної країни.

І у чарівній країні, і в житті, багато гусениць перетворюються на лялечок. Перетворилася на лялечку і наша гусінь. Лежачи в коконі, вона мріяла побачити світ. І дуже скоро мрії її здійснилися – вона перетворилася на прекрасного Метелика. Тепер вона могла літати високо-високо і бачити значно більше, ніж раніше. Часто в небі Метелик зустрічав веселку, і вони потоваришували. І ось, одного разу, попрощавшись із мешканцями чарівної країни, Метелик вирушив у подорож.

17. КАЗКА ПРО ЧАШКУ-МАМУ І ЧАШКУ-ДОНЬКУ

На полиці, в красивому старовинному буфеті жили дві дивовижні красиві чашки: Чашка-мама і Чашка-донька. Вони були схожі одне на одного, як дві крапельки води. Тільки одна була велика, а інша – зовсім маленька. В сім'ї дуже любили ці чашки, часто про них говорили і навіть показували гостям.

Чашка-мама і Чашка-донька дуже раділи тому, що вони подобаються, що люди помічають їх красу. Вдень чашки часто шепотіли між собою. Чашка-мама розповідала Чашці-доньці різні цікаві історії, гладила її. Але наставав вечір, якого Чашка-донька завжди дуже боялася. Спочатку чулися глухі кроки, потім скрипіли дверцята буфета, і чиясь величезна рука тягнулася до полиці, на якій жили чашки. І ця величезна рука чомусь завжди наближалася до мами і відносила її в невідомому напрямі. В такі моменти Чашка-донька завжди зажмурювала від страху очі і встигала лише почути ласкаві слова мами: “Ти тільки не плач, я обов'язково повернуся до тебе!” Але Чашка-донька не могла не плакати. Сльози так і котилися у неї з очей. Чашці-доньці було страшно на цій полиці. Навколо не було нікого, і у Чашки-доньки в голові крутилися думки: “А раптом мама більше не повернеться?” І ось одного разу Чашка-донька залишилася одна. Вона плакала так голосно, що її плач почули Кришталеві келихи з верхньої полиці.

– Про що ти там так гірко плачеш? – донісся до неї чийсь голос. Це був голос Келиха-сина.

– Моя мама. Вона кудись зникає майже щовечора. А мені дуже страшно тут одній, – відповіла Чашка-донька.

– Чого ж боятися? Мій Тато-Келих теж щовечора зникає. І мені теж самотньо. Але я знаю, що у тата така роботи. Він служить людям, і щоб ми могли нормально жити, йому потрібно працювати. Твоя мама, напевно, теж на роботі. Але побачиш, вона обов'язково повернеться.

– А тобі не було сумно, приходи до мене в гості, я покажу тобі свою полицю, – почувся голос Келиха.

І Чашка, не довго думаючи, опинилася на полиці у Келиха. Все тут було не так, як у них з мамою. Вони довго розмовляли, сміялися і гралися. І навіть не помітили, як пролетів час, і за склом стало зовсім темно. Тоді Чашка-донька знову спустилася до себе.

“Що це я? Келих такий же маленький, як і я. Але ж він не боїться залишатися один. Він розуміє, що Татку-келиху потрібно працювати. Я хочу бути такою ж сміливою, як мій новий друг Келих!” – думала про себе Чашка-донька. А наступного дня, коли мама знову покинула полицю, Чашка-донька запросила Келиха до себе. Так вони і ходили в гості одне до одного, коли їх батьки йшли на роботу. Час летів непомітно. Друзям-сусідам було весело і цікаво удвох.

Навчальне видання
(українською мовою)

Філь Олена Вікторівна

ОСНОВИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Методичні рекомендації
для студентів 4 курсу
факультету соціальної педагогіки та психології
напряму підготовки “Педагогічна освіта”

Рецензент *Г. В. Локарева*
Відповідальний за випуск *О. В. Пономаренко*
Коректор *О. В. Філь*